

УКРАЇНА
Чернівецька міська рада
ЧЕРНІВЕЦЬКА ГІМНАЗІЯ № 6 «БЕРЕГІНЯ»

НАКАЗ

02.01.2023 р.

№ 13

**Про організацію і ведення цивільного захисту
в Чернівецькій гімназії №6 «Берегиня» у 2023 році**

Відповідно до вимог Кодексу цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI (із змінами), постанови Кабінету Міністрів України від 09.01.2011 № 11 “Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту”, наказу МОН України від 21.11.2016 № 1400 “Про затвердження Положення про функціональну підсистему навчання дітей дошкільного віку, учнів та студентів діям у надзвичайних ситуаціях(з питань безпеки життєдіяльності) єдиної державної системи цивільного захисту”,

НАКАЗУЮ:

1. Організувати цивільний захист у Чернівецькій гімназії № 6 «Берегиня» з наступними завданнями:

організація та здійснення заходів цивільного захисту, пов’язаних із запобіганням і реагуванням на надзвичайні ситуації техногенного, природного, соціального, воєнного характеру та захисту від їх факторів ураження учасників освітнього процесу та інших працівників;

забезпечення учасників освітнього процесу та інших працівників засобами індивідуального захисту;

розміщення інформації про заходи безпеки та відповідну поведінку населення у разі виникнення надзвичайних ситуацій;

здійснення у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій заходів з евакуації учасників освітнього процесу та інших працівників, матеріальних і культурних цінностей;

створення об’єктових сил цивільного захисту, необхідної для їх функціонування матеріально-технічної бази і забезпечення їх готовності до дій за призначенням;

проведення оцінки ризиків виникнення надзвичайних ситуацій;

здійснення навчання учасників освітнього процесу та інших працівників з питань цивільного захисту, у тому числі правилам техногенної та пожежної безпеки;

планування заходів цивільного захисту;

проведення об’єктових тренувань і навчань з питань цивільного захисту;

створення і використання матеріальних резервів для запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

забезпечення виконання вимог законодавства у сфері техногенної та пожежної безпеки, а також виконання вимог приписів, постанов та

розпоряджень центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сферах техногенної та пожежної безпеки; утримання у справному стані засобів цивільного та протипожежного захисту, недопущення їх використання не за призначенням.

2. Безпосереднє керівництво виконанням заходів у сфері цивільного захисту покладаю на себе.

3. Для забезпечення загального керівництва і координації діяльності закладу пов'язаної з безпекою і захистом учасників освітнього процесу та інших працівників, майна, території, запобіганням і реагуванням на надзвичайні ситуації створити комісію з питань надзвичайних ситуацій у складі:

член комісії – Капустяк Г.

заступник голови комісії – Фіголь Л.

секретар комісії – Мельничук Н.С.

член комісії – Павлюк С.

член комісії – Іванчук В.І.

4. У разі виникнення надзвичайної ситуації керівником робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації призначається Фіголь Л.

5. Штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації утворюється для безпосередньої організації і координації аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації і є робочим органом керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

Начальник штабу – Фіголь Л.

член штабу – Павлюк С.

член штабу – Семенюк Е.

член штабу – Іванчук В.І.

6. Для організації і проведення заходів з евакуації людей, матеріальних і культурних цінностей, створити комісію з питань евакуації у складі:

голова комісії – Павлюк С.

заступник голови комісії – Гончар В.

секретар комісії - Гончар К.

відповідальний за зв'язок і оповіщення – Мельничук Н.

відповідальний за облік евакуйованих – Українець Н.

відповідальний за збір і відправлення евакуйованих-Савчук Л.В.

відповідальний з за супроводження евакуйованих- Колесник І.І.

відповідальний за забезпечення зустрічі та розміщення евакуйованих - Данилюк М.

відповідальний за вивезення майна і матеріально-технічного забезпечення заходів евакуації – Лукаш Д.

7. Створити добровільну ланку пожежогасіння у складі:

командир ланки – Іванчук В.

член ланки – Дзіковський М.

член ланки – Боднарюк І.

член ланки – Григораш О.

8. Створити ланку по охороні громадського (публічного) порядку у складі:
командир ланки – Гончар М.

член ланки – Білик М.

член ланки – Слободян Ю.

член ланки – Ясиновська І.

9. Створити санітарний пост у складі:

командир поста – Павлюк Ю.А.

член поста – Крисовата В.В.

10. Призначити відповідальною особою з питань ЦЗ - Павлюк С.

11. Відповідальній особі з питань цивільного захисту:

- розробити та подати на затвердження Положення про комісію з питань надзвичайних ситуацій, функціональні обов'язки посадових осіб та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту;

- розробити та подати на затвердження план реагування на надзвичайні ситуації;

- розробити документи з організації заходів цивільного захисту;

- скласти перелік осіб керівного складу та фахівців, які підлягають навчанню у сфері цивільного захисту;

- скласти графік проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту;

- вести облік навчання осіб керівного складу і фахівців, які підлягають навчанню у сфері цивільного захисту;

- обладнати інформаційно-довідковий куточок з питань цивільного захисту та забезпечити працівників навчальними посібниками та матеріалами, які передбачені програмами підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях;

- розробити та подати на затвердження програми підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях;

- організувати проведення занять та інструктажів з питань цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки на підставі програм підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях і діючих правил, інструкцій та наявних планів цивільного захисту, інших нормативно-правових актів з питань цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки під час прийняття на роботу та за місцем праці;

- забезпечити ведення документації з питань організації навчання працівників діям у надзвичайних ситуаціях.

12. Затвердити Положення про комісію з питань надзвичайних ситуацій (Додаток 1).

13. Затвердити функціональні обов'язки членів комісії з питань надзвичайних ситуацій Чернівецької гімназії №6 «Берегиня» (Додаток 2).

14. Затвердити План роботи комісії з питань надзвичайних ситуацій Чернівецької гімназії №6 «Берегиня» на 2023 рік. (Додаток 3).
15. Затвердити Схему оповіщення особового складу комісії з питань надзвичайних ситуацій. (Додаток 4).
16. Персональний склад комісії з питань надзвичайних ситуацій Чернівецької гімназії №6 «Берегиня». (Додаток 5).
17. Затвердити Програму загальної підготовки працівників Чернівецької гімназії №6 «Берегиня» до дій у надзвичайних ситуаціях. (Додаток 6).
18. Затвердити Графік надання індивідуальних та групових консультацій працівникам з питань цивільного захисту. Додаток 7.
19. Затвердити Графік проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту в Чернівецькій гімназії №6 «Берегиня» у 2023 році. Додаток 8.
20. Затвердити Журнал обліку індивідуальних та групових консультацій працівників Чернівецької гімназії №6 «Берегиня» за програмою загальної підготовки працівників. Додаток 9
21. Затвердити Журнал обліку протипожежних тренувань в Чернівецькій гімназії №6 «Берегиня». Додаток 10.
22. Затвердити розклад занять за тематикою загальної підготовки працівників Чернівецької гімназії №6 «Берегиня» на 20223рік. Додаток 11.
23. Затвердити Розклад занять за тематикою спеціальної підготовки працівників, що входять до складу ланок цивільного захисту на 2023 рік. Додаток 12.
24. Затвердити перелік осіб керівного складу і фахівців Чернівецької гімназії №6 «Берегиня», які підлягають навчанню у сфері цивільного захисту. Додаток 13.
25. Затвердити календарний план основних заходів ЦЗ щодо організації аварійно-відновлювальних робіт та ліквідації їх наслідків. Додаток 14
26. Затвердити План реагування на надзвичайні ситуації в Чернівецькій гімназії №6 «Берегиня». Додаток 15.
27. Затвердити Положення про проведення інструктажів з ЦЗ, пожежної безпеки та дій у надзвичайних ситуаціях. Додаток 16.
28. Затвердити Положення про відповідальну особу з питань цивільного захисту Чернівецької гімназії №6 «Берегиня». Додаток 17.
29. Затвердити Положення про штаб ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій у Чернівецькій гімназії №6 «Берегиня». Додаток 18.
30. Затвердити Журнал реєстрації інструктажів з питань цивільного захисту. Додаток 19.
31. Затвердити Інструкцію з виконання вимог техногенної безпеки та порядку дій працюючого персоналу у разі виникнення аварійних ситуацій, аварій та надзвичайних ситуацій. Додаток 20.
32. Навчання керівного складу та фахівців, на яких поширюється дія законів України у сфері цивільного захисту здійснювати в навчально-методичному

центрі цивільного захисту та безпеки життєдіяльності (територіальних курсах цивільного захисту та безпеки життєдіяльності).

33. Підготовку працівників, які входять до складу ланок (постів) цивільного захисту здійснювати згідно програми спеціальної підготовки працівників, що входять до складу формувань цивільного захисту та спеціалізованих служб цивільного захисту. Підготовку інших працівників здійснювати згідно програми загальної підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях. Підготовку працівників, зайнятих на роботах з підвищеною пожежною небезпекою, здійснювати згідно програми пожежно-технічного мінімуму.

34. Підвищення рівня знань та отримання практичних навичок щодо дій у надзвичайних ситуаціях здійснювати на практичних заняттях у ході проведення спеціальних об'єктових тренувань з питань цивільного захисту, протипожежних тренувань, Дня цивільного захисту.

35. Усім призначеним посадовим особам з ЦЗ:

35.1. Забезпечити запобігання виникнення надзвичайних ситуацій і запровадження заходів у гімназії щодо зменшення збитків та втрат у разі їх виникнення. Постійно

35.2. Забезпечити оповіщення закладу про загрозу і виникнення надзвичайних ситуацій. У разі потреби

35.3. Наказ довести до всіх працівників.

36. Контроль за виконанням цього наказу залишаю за собою.

Директор

Галина КАПУСТЯК

Лист ознайомлення до **Наказу №13** від **02.01.2023** року

1.	Фіголь Л.	
2.	Павлюк С.	
3.	Іванчук В.	
4.	Семенюк Е.	
5.	Українець Н.	
6.	Данилюк М.	
7.	Гончар В.	
8.	Гончар К.	
9.	Гончар М.	
10.	Білик М.	
11.	Ясиновська І.,	
12.	Лукаш Д.В	
13.	Савчук Л.В.	
14.	Білик М.,	
15.	Мельничук Н.	
16.	Павлюк Ю.	
17.	Крисовата В.	
18.	Дзіковський М.	
19.	Григораш О.І.	
20.		
21.	.	

Додаток 1
ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Чернівецької гімназії №6 «Берегиня»
_____ Г. Капустяк

Положення
про комісію з питань надзвичайних ситуацій
Чернівецької гімназії №6 «Берегиня»

1. Комісія з питань надзвичайних ситуацій (далі - комісія з НС) є постійно діючим органом, який утворюється для координації діяльності структурних підрозділів закладу освіти, пов'язаної із забезпеченням захисту і безпеки учасників освітнього процесу та інших працівників від наслідків надзвичайних ситуацій, запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та реагування на них.

2. Комісія з НС - це координуючий орган, що складається з посадових осіб з числа адміністрації та фахівців (працівників) закладу освіти.

3. У повсякденній діяльності комісія з НС керується:

- Кодексом цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI (із змінами);

- Постановою Кабінету Міністрів України від 9 січня 2014 року № 11 «Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту»;

- постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України;

- наказами МВС України та ДСНС України;

- іншими законодавчими документами і нормативно-правовими актами з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення і територій.

4. Рішення комісії з НС в колі її повноважень, приймаються колегіальною більшістю голосів, оформлюються протоколом і є обов'язковими до виконання усіма структурними підрозділами закладу освіти. Протоколи підписуються головою та секретарем комісії з НС.

5. Комісія з НС при прийнятті рішень з питань ліквідації надзвичайних ситуацій та їх наслідків, узгоджує їх з керівництвом комісії з питань ТЕБ та НС відповідних ланок функціональної підсистеми ЄДС ЦЗ за необхідністю.

6. В процесі діяльності комісія з НС взаємодіє з:

- органами місцевого самоврядування (органами місцевої виконавчої влади), комісією з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій органу місцевого самоврядування (органу місцевої виконавчої влади);

- територіальними органами ДСНС України;

- територіальними органами Національної поліції України.

7. Комісія з НС розробляє і представляє адміністрації закладу освіти:

• розрахунки для створення фондів матеріальних та фінансових ресурсів;

• кошторис витрат на утримування та оснащення сил і засобів цивільного захисту, протипожежного захисту, системи оповіщення, управління та зв'язку, а також на заходи щодо запобігання надзвичайним ситуаціям.

Основні завдання комісії:

Комісія з НС здійснює свою діяльність у чотирьох режимах:

А. У режимі повсякденної діяльності:

- керівництво повсякденною діяльністю об'єктової ланки ЄДС ЦЗ (закладу освіти);
- розроблення заходів з запобігання надзвичайних ситуацій в закладі освіти, зменшення втрат та збитків при їх виникненні;
- керівництво заходами по забезпеченню сталої роботи при загрозі і виникненні надзвичайної ситуації;
- організація контролю і спостереження за станом навколишнього середовища, потенційно небезпечних ділянок та об'єктів;
- прогнозування виникнення надзвичайних ситуацій і масштабів їх наслідків;
- забезпечення постійної готовності сил та засобів цивільного захисту до дій у надзвичайних ситуаціях;
- створення фондів матеріальних та фінансових ресурсів для використання в разі виникнення надзвичайних ситуацій;
- організація навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту, підготовка працюючого персоналу до дій у надзвичайних ситуаціях;
- визначення та узгодження зі структурними підрозділами ступеня їх участі в заходах по запобіганню і реагуванню на надзвичайні ситуації;
- здійснення заходів щодо профілактики та локалізації інфекційних захворювань, а також запобігання виникненню випадків масових харчових отруєнь тощо.

Б. В режимі підвищеної готовності:

- виконання заходів режиму повсякденної діяльності;
- посилення спостереження та контролю за станом навколишнього середовища;
- приведення до стану підвищеної готовності сил та засобів, які є в наявності, уточнення планів їх дій;
- проведення заходів по зменшенню загрози виникнення надзвичайних ситуацій або максимального зниження дій можливого негативного фактору;

В. В режимі діяльності при надзвичайній ситуації:

- виконання заходів підвищеної готовності;
- керівництво проведенням комплексу тимчасових заходів з оповіщенням посадових осіб, учасників освітнього процесу та інших працівників, їх захисту від вражаючих факторів надзвичайних ситуацій.
- оцінка масштабів надзвичайної ситуації, можливих втрат та матеріальних збитків;
- організація рятувальних та інших невідкладних робіт, заходів по ліквідації наслідків надзвичайної ситуації;
- визначення режиму доступу та поведінки в районі (зоні) надзвичайної ситуації, забезпечення громадського порядку на території закладу освіти;
- організація розвідки, збору та обліку інформації про динаміку розвитку надзвичайної ситуації, заходах, які здійснюються, своєчасне інформування про ситуацію, яка склалася та прийнятих рішеннях адміністрації закладу освіти, органу місцевого самоврядування (органу місцевої виконавчої влади), екстрених служб;

- підготовка пропозицій щодо залучення додаткових сил та засобів (місцевого, регіонального рівнів) до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Г. В режимі діяльності надзвичайного стану:

- виконуються заходи з урахуванням особливостей, що визначаються згідно з вимогами Законів України «Про правовий режим воєнного стану», «Про правовий режим надзвичайного стану», а також інших нормативно-правових актів.

Права комісії з НС:

Комісія з НС має право:

- приймати участь в розслідуванні питань виникнення надзвичайної ситуації та приймати рішення, відповідно до покладених завдань;
- контролювати діяльність посадових осіб (структурних підрозділів) з питань цивільного захисту;
- направляти керівникам структурних підрозділів (посадовим особам) з метою виконання всі рішення комісії, відповідно до її компетенції;
- заслуховувати на своїх засіданнях звіти посадових осіб (керівників структурних підрозділів) про виконання прийнятих комісією з НС рішень та стану справ з питань запобігання і реагування на надзвичайні ситуації;
- залучати відомчі та територіальні органи нагляду (по узгодженню), фахівців відповідної ланки функціональної підсистеми ЄДС ЦЗ до проведення перевірок та експертиз потенційно небезпечних ділянок (об'єктів), забезпечення безпеки учасників освітнього процесу та інших працівників, навколишнього середовища.

Організація роботи комісії з НС:

А. При повсякденній діяльності:

- організує свою роботу згідно плану роботи на рік, що затверджується керівником закладу освіти;
- один раз на квартал (та при необхідності) проводить засідання, на яких розглядаються і затверджуються заходи з питань, що належать до компетенції комісії з НС. В період між засіданнями комісії рішення приймає голова комісії або за його відсутності – заступник. Голова комісії організовує роботу членів комісії.

Б. При загрозі та виникненні надзвичайних ситуацій:

- здійснює безпосереднє керівництво усім комплексом заходів цивільного захисту, захисту учасників освітнього процесу та інших працівників, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- готує пропозиції щодо можливих режимів функціонування закладу освіти при загрозі виникнення або виникненні надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків;
- здійснює спостереження за динамікою розвитку надзвичайної ситуації та зусиллями щодо протидії їй;
- здійснює попередню оцінку матеріальних збитків від надзвичайної ситуації та її наслідків.

Посадова особа з питань цивільного захисту _____

**Функціональні обов'язки членів комісії
з питань надзвичайних ситуацій Чернівецької гімназії №6
«Берегиня»**

1. Функціональні обов'язки голови комісії з питань надзвичайних ситуацій:

відповідає за організацію роботи комісії, її готовність до виконання покладених на неї завдань, реалізацію прийнятих комісією рішень з питань запобігання та реагування на надзвичайні ситуації;

здійснення постійного контролю за виконанням заходів по захисту учасників освітнього процесу та інших працівників проведенням рятувальних, аварійно-відновлювальних та інших невідкладних робіт;

забезпечує своєчасне розроблення та затвердження річного плану роботи комісії;

керує повсякденною діяльністю комісії, своєчасно проводить планові та позапланові засідання комісії;

організовує діяльність комісії з прогнозування можливих надзвичайних ситуацій, аварій та оцінки їх наслідків;

планує заходи по зниженню небезпеки виникнення надзвичайних ситуацій в закладі освіти та контролює їх виконання;

організовує підготовку персоналу до дій у надзвичайних ситуаціях;

організовує розроблення документації з питань цивільного захисту;

При загрозі виникнення або виникненні надзвичайної ситуації голова комісії з питань надзвичайних ситуацій зобов'язаний:

- при отриманні інформації про загрозу виникнення або виникнення надзвичайної ситуації віддати розпорядження щодо збору членів комісії;

- оцінити обстановку, яка склалася (можливі масштаби та наслідки надзвичайної ситуації);

- прийняти рішення з протидії надзвичайній ситуації (невідкладні заходи по захисту учасників освітнього процесу та інших працівників, локалізації джерела небезпеки, організації розвідки, приведення до готовності сил та засобів цивільного захисту);

- ввести в дію відповідні розділи Плану реагування на надзвичайні ситуації;

- особисто та через членів комісії здійснювати контроль за виконанням прийнятих рішень;

- підтримувати постійний зв'язок та інформаційний обмін з органом місцевого самоврядування (місцевим органом виконавчої влади);

2. Функціональні обов'язки заступника голови комісії з питань надзвичайних ситуацій:

відповідає за планування заходів з питань надзвичайних ситуацій, своєчасне приведення до готовності сил та засобів цивільного захисту з метою проведення

рятувальних, аварійно-відновлювальних та інших невідкладних робіт, забезпечення надійного та сталого управління в умовах надзвичайних ситуацій;

керує розробленням документації з питань цивільного захисту та своєчасним її корегуванням;

розробляє річний план роботи комісії з питань надзвичайних ситуацій, здійснює контроль за його виконанням;

планує та контролює навчання працюючого персоналу з питань цивільного захисту;

При загрозі виникнення або виникненні надзвичайної ситуації заступник голови комісії зобов'язаний:

- з отриманням інформації про надзвичайну ситуацію прибути на своє робоче місце, організувати контроль за прибуттям членів комісії та доповісти голові комісії про їх збір;

- організувати роботу групи комісії щодо оперативного прогнозування можливого розвитку надзвичайної ситуації;

- організувати постійне чергування членів комісії на місці;

- організувати розвідку, спостереження та контроль за зміною ситуації, збирання та обробку інформації;

- надавати голові комісії відпрацьовані пропозиції щодо захисту учасників освітнього процесу та інших працівників, ліквідації надзвичайної ситуації, організації рятувальних та інших невідкладних робіт;

- особисто очолювати роботи на більш відповідальній ділянці;

- своєчасно інформувати голову комісії про здійснені заходи, виконання рішень комісії.

3. Функціональні обов'язки секретаря комісії з питань надзвичайних ситуацій:

- готує засідання комісії з НС, здійснює оповіщення членів комісії з НС;

- відповідає за розроблення, ведення та зберігання документації комісії з НС;

- розробляє спільно з іншими фахівцями комплекс заходів щодо профілактики і попередження можливих надзвичайних ситуацій та зниження втрат і збитків від них;

- контролює виконання структурними підрозділами та посадовими особами закладу освіти рішень комісії з НС.

При загрозі виникнення або виникненні надзвичайної ситуації секретар комісії з питань надзвичайних ситуацій:

- прибуває на місце роботи, здійснює оповіщення членів комісії;

- проводить оцінку ситуації, обставин, масштабів можливої надзвичайної ситуації, розмірів втрат та інших наслідків надзвичайної ситуації;

- надає свої пропозиції щодо протидії надзвичайній ситуації членам комісії;

- бере участь в організації рятувальних, аварійно-відновлювальних та інших невідкладних робіт та контролює їх виконання з урахуванням обставин, які складаються;

- надає допомогу в адміністративному та технічному розслідуванні причин виникнення надзвичайної ситуації;

- бере участь в роботі щодо оцінювання втрат у наслідок надзвичайної ситуації.
- веде протоколи засідання комісії, іншу документацію, що стосується діяльності комісії з НС.

4. Функціональні обов'язки членів комісії питань надзвичайних ситуацій:

а) при повсякденній діяльності:

- участь у складанні річного плану роботи комісії з НС;
- участь в розробці документації з питань цивільного захисту;
- участь в роботі планових та позапланових засідань комісії.

б) при загрозі виникнення та виникненні надзвичайної ситуації:

- аналіз інформації про загрозу або виникнення НС та оперативне прогнозування масштабів надзвичайної ситуації, її впливу на діяльність закладу освіти;
- оцінка обставин, які склалися, характер можливого розвитку надзвичайної ситуації;
- підготовка пропозицій комісії з НС щодо змісту та характеру екстрених заходів, спрямованих на локалізацію джерела надзвичайної ситуації, організацію рятувальних, аварійно-відновлювальних та інших невідкладних робіт;
- підготовка пропозицій щодо можливих режимів функціонування закладу освіти в умовах надзвичайної ситуації та ліквідації її наслідків;
- здійснення спостереження за динамікою розвитку надзвичайної ситуації та розроблення заходів протидії;
- попередня оцінка матеріальних збитків від надзвичайної ситуації та її наслідків.

Посадова особа з питань цивільного захисту _____

**План роботи комісії з питань надзвичайних ситуацій Чернівецької
гімназії №6 «Берегиня» на 2023 рік**

№ з/п	Зміст питань, що розглядаються на засіданні комісії з НС	Готують матеріал	Термін проведення
1. 2. 3. 4.	1. Про стан техногенної та пожежної безпеки і заходи щодо запобігання виникненню надзвичайних ситуацій. 2. Розгляд та затвердження документації з питань цивільного захисту та пожежної безпеки на 2022 рік. 3. Формування матеріального резерву для забезпечення пожежної та техногенної безпеки. 4. Інші питання.	Голова комісії з НС Заступник голови комісії з НС Секретар комісії з НС	Січень
1. 2. 3.	1. Про стан навчання керівного складу та працюючого персоналу до дій у НС та підготовка до проведення Дня цивільного захисту. 2. Про стан пожежної безпеки на території та об'єктах закладу освіти і заходи щодо запобігання виникненню пожеж в весняно-літній період 2022 року. 3. Інші питання.	Заступник голови комісії з НС Відповідальний за пожежну безпеку Секретар комісії з НС	Квітень
1. 2. 3.	1. Про підготовку до початку нового навчального року та забезпечення захисту і безпеки учасників освітнього процесу та інших працівників. 2. Про стан пожежної безпеки, засобів протипожежного захисту та інвентарю. 3. Інші питання.	Голова комісії з НС Відповідальний за пожежну безпеку Секретар комісії з НС	Серпень

<p>1.</p> <p>2.</p> <p>3.</p> <p>4.</p> <p>5.</p>	<p>Про забезпечення пожежної безпеки в пожежонебезпечний осінньо-зимовий період.</p> <p>Підсумки виконання плану роботи комісії з питань НС за 2022 рік.</p> <p>Розгляд проєкту плану роботи на 2023 рік.</p> <p>Підготовка та проведення протипожежного тренування.</p> <p>Інші питання.</p>	<p>Відповідальний за пожежну безпеку</p> <p>Голова комісії з НС</p> <p>Заступник голови комісії з НС</p> <p>Секретар комісії з НС</p>	<p>Листопад</p>
---	---	---	-----------------

Додаток 4
ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор Чернівецької гімназії №6 «Берегиня»
_____ Г. Капустяк

Схема оповіщення
особового складу комісії з питань надзвичайних ситуацій
Чернівецької гімназії №6 «Берегиня»

№ з/п	Прізвище, ім'я, по - батькові	Посада	Оповіщення		Відмітка про:	
			в робочий час (№ роб. телефонів, мобільних)	в неробочий час (№ дом. телефонів, домашня адреса)	Опові - щення	При - буття
1.		Голова комісії з НС, директор закладу освіти				
2.		Заступник голови комісії з НС, заступник директора з ВР				
3.		Секретар комісії з НС, ...				
4.		Член комісії з НС, завгосп ...				
5.		Член комісії з НС, вчитель ...				

Посадова особа з питань цивільного захисту _____

Додаток 5
ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор Чернівецької гімназії №6 «Берегиня»
_____ Г. Капустяк

**Персональний склад комісії з питань надзвичайних ситуацій
Чернівецької Гімназії №6 «Берегиня»**

№ з/п	Прізвище, ім'я, по - батькові	Посада	Примітки
1.	Капустяк Галина	Голова комісії з НС, директор закладу освіти	
2.	Фіголь Лариса	Заступник голови комісії з НС, заступник директора з НВР	
3.	Мельничук Наталія	Секретар комісії з НС,	
4.	Іванчук Володимир	Член комісії з НС, завгосп	
5.	Павлюк Сільвія	Член комісії з НС, вихователь-методист	

Посадова особа з питань цивільного захисту _____

Додаток 6
ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Чернівецької гімназії №6 «Берегиня»
_____ Г. Капустяк

**Програма загальної підготовки працівників Чернівецької гімназії
№6 «Берегиня» до дій у надзвичайних ситуаціях**

I. Загальні положення

1.1. Програма загальної підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях (далі - Програма) розроблена відповідно до Кодексу цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI (із змінами), постанови Кабінету Міністрів України від 26.06.2013 № 444 “Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях” (із змінами), наказу ДСНС України від 06.06.2014 № 310 “Про затвердження Програми загальної підготовки працівників підприємств, установ та організацій до дій у надзвичайних ситуаціях” (із змінами).

1.2. В процесі вивчення Програми рекомендується:

ознайомлення із завданнями та особливостями організації заходів цивільного захисту в закладі освіти;

вивчення основних способів захисту учасників освітнього процесу, інших працівників від вражаючих факторів надзвичайних ситуацій (далі - НС) з урахуванням особливостей діяльності закладу освіти;

ознайомлення з інформацією, що міститься в Плані реагування на надзвичайні ситуації;

набуття практичних вмінь щодо користування засобами індивідуального і колективного захисту, первинними засобами пожежогасіння і сприяння проведенню рятувальних та інших невідкладних робіт під час ліквідації НС;

оволодіння навичками з надання першої допомоги потерпілим.

II. Орієнтовний обсяг засвоєних знань та вмінь за Програмою.

2.1. У результаті проходження навчання за Програмою рекомендується знати:

основні небезпечні фактори, техногенні та природні небезпеки, що ймовірні для місця розташування закладу освіти;

основні принципи функціонування об'єктової системи цивільного захисту, організацію оповіщення про загрозу і виникнення надзвичайної ситуації;

засоби індивідуального та колективного захисту, порядок і правила користування ними;

обов'язки і дії працівників під час загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій згідно із Планом реагування на надзвичайні ситуації;

способи та засоби запобігання пожежам та вибухам, типові дії працівників при їх виникненні, способи застосування первинних засобів пожежогасіння.

2.2. У результаті проходження навчання за Програмою рекомендується вміти:

запобігати створенню умов, що можуть привести до виникнення НС;

чітко діяти за сигналами оповіщення, практично виконувати заходи згідно із Планом реагування на НС;

користуватися засобами індивідуального і колективного захисту, первинними засобами пожежогасіння;

сприяти проведенню аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт в умовах виникнення НС;

надавати першу допомогу потерпілим у НС.

2.3. За підсумками навчання за Програмою рекомендується формування психологічної готовності до адекватних дій в умовах стресового впливу вражаючих чинників НС.

III. Орієнтовний розподіл навчального часу за розділами програми

Найменування розділу	Форма навчання, години	
	Інструктаж, консультація	об'єктові навчання (тренування)
Теоретична складова		
Основні способи захисту і загальні правила поведінки в умовах загрози та виникнення надзвичайних ситуацій	1	—
Надання першої допомоги потерпілим	1	—
Організація заходів цивільного захисту в закладі освіти	1	—
Перевірка знань	1	—
Усього:	4	—
Практична складова		
Протипожежні тренування	—	2
Об'єктові тренування з питань цивільного захисту	—	до 8
Усього:	—	до 10
Разом:	4	до 10

IV. Рекомендована тематика та орієнтовний зміст тем за розділами програми

4.1. Основні способи захисту і загальні правила поведінки в умовах загрози та виникнення НС.

4.1.1. Тема 1. Основні способи захисту в умовах загрози та виникнення НС.

Основні поняття про НС. Порядок отримання інформації про загрозу і виникнення НС. Попереджувальний сигнал «Увага всім!».

Принцип дії, індивідуальний підбір та правила користування протигазами, респіраторами. Медичні засоби, що входять до індивідуальних аптечок та їх

призначення. Індивідуальний перев'язочний пакет. Індивідуальні протихімічні пакети.

Евакуація, порядок її проведення, правила поведінки та обов'язки евакуйованих працівників.

4.1.2. Тема 2. Правила поведінки працівників під час НС природного характеру. Правила поведінки і дії працівників при землетрусах.

Безпечні дії працівників у разі виникнення геологічних НС (пов'язаних із зсувами, обвалами або осипами, осіданням земної поверхні).

Особливості негативного впливу гідрометеорологічних НС. Правила безпечної поведінки у разі їх виникнення.

Основні причини виникнення та особливості пожеж у природних екологічних системах. Правила поведінки та заходи безпеки у разі їх виникнення.

4.1.3. Тема 3. Вибухо - та пожежонебезпека. Рекомендації щодо дій під час виникнення пожежі.

Небезпечні фактори вибуху і захист від них. Правила поведінки при виявленні вибухонебезпечних предметів.

Стисла характеристика пожежної небезпеки закладу освіти. Протипожежний режим на робочому місці. Можливість виникнення та (або) розвитку пожежі. Небезпечні фактори пожежі.

Дії працівників у разі загрози або при виникненні пожежі. Гасіння пожеж. Засоби пожежогасіння, протипожежне устаткування та інвентар, порядок та правила їх використання під час пожежі.

4.2. Надання першої допомоги потерпілим.

4.2.1. Тема 1. Порядок і правила надання першої допомоги при різних типах ушкоджень.

Основні правила надання першої допомоги в невідкладних ситуаціях. Проведення первинного огляду потерпілого. Способи виклику екстреної медичної допомоги.

Ознаки порушення дихання. Забезпечення прохідності дихальних шляхів. Проведення штучного дихання. Ознаки зупинки роботи серця. Проведення непрямого масажу серця.

Перша допомога при ранах і кровотечах. Способи зупинки кровотеч. Правила та прийоми накладання пов'язок на рани.

Перша допомога при переломах. Прийоми та способи іммобілізації із застосуванням табельних або підручних засобів.

4.2.2. Тема 2. Порядок і правила надання першої допомоги при ураженні небезпечними речовинами, при опіках тощо.

Невідкладна та перша допомога при отруєннях чадним газом, аміаком, хлором, іншими небезпечними хімічними речовинами.

Перша допомога при хімічних та термічних опіках, радіаційних ураженнях, втраті свідомості, тепловому та сонячному ударах.

Способи і правила транспортування потерпілих.

4.3. Організація заходів цивільного захисту в закладі освіти.

4.3.1. Тема 1. Забезпечення виконання в закладі освіти завдань з цивільного захисту.

Повноваження суб'єктів забезпечення цивільного захисту. Організаційна структура управління цивільним захистом. Об'єктова комісія з питань НС та евакооргани.

Права і обов'язки працівників у сфері цивільного захисту.

4.3.2. Тема 2. Виконання заходів захисту та дії працівників згідно з Планом реагування на надзвичайні ситуації.

План реагування на надзвичайні ситуації. Прогнозовані природні загрози, територіальне розміщення потенційно небезпечних об'єктів, небезпечні виробничі фактори, характерні причини аварій (вибухів, пожеж тощо).

Об'єктова система оповіщення працівників. Виведення працівників з небезпечної зони, порядок забезпечення їх засобами індивідуального захисту, місця розташування можливих сховищ, шляхи евакуації.

Інформування працівників щодо розвитку НС, місць розгортання і маневрування аварійно-рятувальних сил, залучення необхідних ресурсів, технічних і транспортних засобів, координації дій з населенням та заходи безпеки в зоні НС.

V. Рекомендований зміст практичних форм навчання за Програмою

5.1. Тренінги необхідних дій в умовах НС проводяться під час курсового або індивідуального навчання шляхом виконання індивідуальних завдань або групових занять з метою формування та/або відпрацювання умінь та навичок користування засобами індивідуального захисту та засобами пожежогасіння, дотримання правил поведінки під час проведення евакуації, проведення серцево-легеневої реанімації та інших способів надання першої допомоги потерпілим.

5.2. Спеціальні об'єктові тренування з питань цивільного захисту та протипожежні тренування проводяться з метою практичного відпрацювання, закріплення та перевірки умінь та навичок виконання працівниками дій щодо запобігання можливих НС та дій у разі виникнення НС, насамперед дій за сигналами оповіщення, користування засобами індивідуального захисту та засобами пожежогасіння, способів рятування людей, надання першої допомоги потерпілим, порядку евакуації людей і матеріальних цінностей, взаємодії з аварійно-рятувальними підрозділами та екстреними службами.

VI. Рекомендації щодо перевірки засвоєння змісту Програми

6.1. Перевірку засвоєння змісту Програми рекомендується проводити комісійно із залученням фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту.

6.2. Перевірку знань за змістом Програми рекомендується проводити шляхом тестування або заліку в усній або письмовій формі.

VII. Рекомендований перелік навчально-матеріального майна

7.1. Для забезпечення проведення навчання за Програмою використовується матеріально-технічна база закладу освіти.

7.2. У складі навчально-матеріального майна, повний перелік та кількісні показники якого визначаються керівником закладу освіти з урахуванням особливостей їх діяльності та кількості працівників, доцільно передбачати протигази фільтруючий, респіратор, побутовий дозиметричний прилад, вогнегасники, індивідуальну аптечку, навчальні стенди, плакати та схеми.

VIII. Рекомендований перелік нормативно-правових актів

1. Кодекс цивільного захисту України від 02 жовтня 2012 № 5403-VI (із змінами).

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.06.2013 № 444 “Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях” (із змінами).

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 19.08.2002 № 1200 “Про затвердження Порядку забезпечення населення і особового складу невоєнізованих формувань засобами радіаційного та хімічного захисту” (із змінами).

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.10.2013 № 841 “Про затвердження Порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру”.

5. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.10.2013 № 819 “Про затвердження Порядку проведення навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов’язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту” (із змінами).

6. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.09.2017 №733 “Про затвердження Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та зв’язку у сфері цивільного захисту”.

7. Наказ МВС України від 30.12.2014 № 1417 “Про затвердження Правил пожежної безпеки в Україні” (із змінами).

8. Наказ ДСНС України від 06.06.2014 № 310 “Про затвердження Програми загальної підготовки працівників підприємств, установ та організацій до дій у надзвичайних ситуаціях” (із змінами, внесеними згідно з наказом Державної служби України з надзвичайних ситуацій № 458 від 08.08.2014).

9. Наказ МВС України від 28.11.2019 № 991 «Про затвердження Порядку організації та проведення спеціальних об’єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту».

10. Наказ ДСНС України від 21.12.2019 № 738 «Про затвердження Організаційно-методичних вказівок з підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях на 2020-2021 роки».

Відповідальна особа з питань цивільного захисту

Додаток 7
ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Чернівецької гімназії №6 «Берегиня»
_____ Г. Капустяк

Графік
надання індивідуальних та групових консультацій
працівникам з питань цивільного захисту

№ з/п	День тижня	Час надання індивідуальних та групових консультацій
1.	Вівторок	11.00 - 12.00
2.	Четвер	15.00 - 16.00

Примітка: консультації працівникам надає відповідальна особа з питань цивільного захисту.

Відповідальна особа з питань цивільного захисту _____

ПОГОДЖУЮ

Начальник управління освіти

Додаток 8

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Чернівецької гімназії №6 «Берегиня»

_____ *Капустяк Г.*

ГРАФІК

**проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту
в Чернівецькій гімназії №6 «Берегиня» у 2023 році**

№ з/п	Організаційний захід	Місяці року													Керівник тренування	Відмітка про проведення	
		січень	лютий	березень	квітень	травень	червень	липень	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень	усього			
1.	Спеціальне об'єктове тренування з ЦЗ					1											
2.	Протипожежне тренування										1						

Відповідальна особа з питань цивільного захисту _____

Додаток 11
ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Чернівецької гімназії №6 «Берегиня»

_____ Г. Капустяк

Розклад занять
за тематикою загальної підготовки працівників на 2023 рік

№ з/п	Дата проведення	Теми занять	Кількість годин	Місце проведення	Хто проводить	Форма проведення
1	2	3	4	5	6	7
1	03.03.	Тема 1. Основні способи захисту в умовах загрози та виникнення НС.	1			Лекція
2	24.03.	Тема 2. Правила поведінки працівників під час НС природного характеру.	1			Лекція
3	21.04.	Тема 3. Безпека працівників під час радіаційних аварій і радіаційного забруднення місцевості. Режими радіаційного захисту.	1			Лекція
4	12.05.	Тема 4. Правила поведінки працівників при аваріях з викидом небезпечних хімічних речовин.	1			Лекція
5	26.05.	Тема 5. Вибухо та пожежонебезпека на виробництві. Рекомендації щодо дій під час виникнення пожежі.	1			Практичне заняття
6	16.06.	Тема 6. Правила поведінки і дії в умовах масового скупчення людей та в осередках інфекційних захворювань.	1			Лекція
7	30.06.	Тема 7. Порядок і правила надання першої допомоги при різних типах ушкоджень.	1			Практичне заняття

8	21.07.	Тема 8. Порядок і правила надання першої допомоги при ураженні небезпечними речовинами, при опіках тощо.	1			Практичне заняття
9	04.08.	Тема 9. Забезпечення виконання заходів і завдань з цивільного захисту.	1			Лекція
10	08.09.	Тема 10. Виконання заходів захисту та дії працівників згідно з Планом реагування на НС.	2			Практичне заняття
11	20.10.	Перевірка знань.	1			

Примітка: заняття з працівниками проводить відповідальна посадова особа з цивільного захисту.

Відповідальна особа з питань цивільного захисту _____

Додаток 12
ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Чернівецької гімназії №6 «Берегиня»

_____ Г. Капустяк

Розклад занять за тематикою спеціальної підготовки працівників, що входять до складу ланок цивільного захисту на 2023 рік

№ з/п	Дата проведення	Теми занять	Кількість годин	Місце	Хто проводить	Форма проведення
1	2	3	4	5	6	7
Загальна тематика						
1		Тема 1. Основні способи захисту в умовах загрози та виникнення НС.	1			Лекція
2		Тема 2. Правила поведінки працівників під час НС природного характеру.	1			Лекція
3		Тема 4. Правила поведінки працівників при аваріях з викидом небезпечних хімічних речовин.	1			Лекція
4		Тема 5. Вибухо та пожежонебезпека. Рекомендації щодо дій під час виникнення пожежі.	1			Лекція
5		Тема 6. Правила поведінки і дії в умовах масового скупчення людей та в осередках інфекційних захворювань.	1			Лекція
6		Тема 7. Порядок і правила надання домедичної допомоги при різних типах ушкоджень, уражень, травмівань.	1			Практичне заняття
7		Тема 9. Забезпечення виконання заходів та завдань з цивільного захисту.	1			Лекція

8		Тема 10. Виконання заходів захисту та дії працівників згідно з Планом реагування на НС.	1			Лекція
Спеціальна тематика						
Для добровільної пожежної дружини (ланки пожежогасіння)						
1		2.1. Пожежно-технічне спорядження. Вогнегасні речовини, сфера та порядок їх застосування.	2			Лекція
2		2.2. Локалізація та гасіння пожеж. Особливості гасіння пожеж.	1			Практичне заняття
3		2.3. Протипожежні профілактичні заходи на об'єкті.	1			Лекція
4		2.4. Способи та прийоми гасіння пожежі. Прийоми рятування людей з палаючих будівель і споруд.	2			Практичне заняття
Для санітарного посту						
1		1. Надання першої медичної допомоги. Реанімаційні заходи. Способи проведення штучного дихання і непрямого масажу серця. Транспортування постраждалих.	2			Практичне заняття
2		2. Дії командира санітарного посту по організації роботи в умовах надзвичайної ситуації.	2			Лекція
3		3. Порядок приведення санітарного посту в готовність до виконання завдань.	2			Практичне заняття
Для ланки обслуговування захисної споруди (для закладів освіти, що мають на балансі захисні споруди)						
1		1. Захисні споруди, їх будівництво, обладнання, утримання та правила експлуатації.	2			Лекція

2		2. Дії членів ланки під час підготовки захисної споруди для використання за призначенням.	2			Практичне заняття
3		3. Дії членів ланки під час перебування у захисній споруді людей.	2			Практичне заняття
Для ланки охорони громадського порядку						
1		1. Дії ланки охорони громадського порядку у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій.	3			Лекція
2		2. Підтримання громадського порядку в районах надзвичайних ситуацій та під час проведення заходів з евакуації.	3			Практичне заняття

Примітка: заняття з працівниками, що входять до складу ланок ЦЗ проводить відповідальна посадова особа з цивільного захисту.

Відповідальна особа з питань цивільного захисту _____

Перелік

осіб керівного складу і фахівців Чернівецької гімназії №6 «Берегиня», які підлягають навчанню у сфері цивільного захисту

№ з/п	Посада у сфері цивільного захисту	Прізвище, ім'я по батькові	Штатна посада	Періодичність проходження навчання (у скільки років)	Навчання у сфері цивільного захисту проходив (у році)	Підлягає проходженню навчання (у році)	Примітка
1.	Керівник закладу (він же голова комісії з питань НС)	Капустяк Г.	<i>Директор</i>	3	2019	2023	
2.	Голова комісії з питань евакуації	Павлюк С.	<i>Педагог</i>	3	2021	2024	
3.	Відповідальна особа з питань цивільного захисту	Іванчук В.	<i>Завгосп</i>	3	2019	2023	
4.							

Відповідальна особа з питань цивільного захисту _____

ЗАХОДИ	Хто виконує	Термін виконання, «Ч»+ год.	Ч а с в и к о н а н н я																							
			П Е Р Ш А Д О Б А																					Дні 2 - 7		
			Хвилини						Години																	
			10	20	30	40	50	60	2	3	4	5	6	7	8	9	10	12	14	16	18	20	22	24		
8. Залучення сил та засобів ЦЗ для проведення аварійно-відновлювальних робіт	Штаб ЛНС	4,00																								
9. Інформування про обстановку керівного складу	Оперативна група	постійно																								
10. Організація взаємодії з місцевим органом самоврядування (органом виконавчої влади)	Штаб ЛНС	Ч+2.00																								
11. Доповідь вище стоячим органам про хід виконання заходів та робіт (згідно з табелем термінових донесень)	Черговий																									

Відповідальна особа з питань цивільного захисту

Фіголь Л. ____

Додаток 15
ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор Чернівецької гімназії
№6 «Берегиня»
_____ Г. Капустяк

**План реагування на надзвичайні ситуації в
Чернівецькій гімназії № 6 «Берегиня»**

Розділ І

Загальні положення

План реагування на надзвичайні ситуації розроблений на підставі вимог чинного законодавства України у сфері цивільного захисту, а саме:

ст. 130 Кодексу цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI (із змінами);

ст. 28 Положення про єдину державну систему цивільного захисту, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 09.01.2014 № 11;

ст. 2 Порядку розроблення планів діяльності Єдиної державної системи цивільного захисту, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 09.08.2017 № 626;

інших законодавчих документів та нормативно-правових актів і є основним документом, що регламентує роботу органів управління та сил цивільного захисту закладу освіти з реагування на загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій, зниження ризиків можливості загибелі людей, зменшення матеріальних втрат, організації задоволення першочергових потреб постраждалого населення і визначає порядок координації дій з органами виконавчої влади (органами місцевого самоврядування) та органами управління територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту України та її складових (ланок).

План призначається для:

визначення можливих (прогнозованих) надзвичайних ситуацій, які можуть виникнути на об'єктах та території закладу освіти;

забезпечення захисту життя та здоров'я учасників освітнього процесу та інших працівників від негативного впливу надзвичайних ситуацій;

забезпечення сталого функціонування закладу освіти в разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій;

мінімізації матеріальних і фінансових втрат від впливу надзвичайних ситуацій та економічних затрат у період ліквідації надзвичайних ситуацій та їх наслідків;

організації і здійснення комплексу аварійно-відновлювальних та інших невідкладних робіт при виникненні надзвичайних ситуацій.

План визначає:

організаційні і практичні заходи, терміни їх виконання та порядок дій органів управління, сил і засобів закладу освіти при виникненні НС;

необхідні для цього матеріальні та інші ресурси і відповідальних виконавців щодо реагування на НС;

основні заходи організації та проведення аварійно-відновлювальних та інших невідкладних робіт.

Мета плану:

скоординованість дій органів управління та сил цивільного захисту закладу освіти щодо організації робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, припинення дії небезпечних факторів, викликаних нею, рятування людей, майна, локалізації зони надзвичайної ситуації, запобігання заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу;

забезпечення постійної готовності сил і засобів цивільного захисту закладу

освіти до запобігання надзвичайним ситуаціям та ліквідації їх наслідків.

План вводиться в дію рішенням директора закладу освіти при загрозі виникнення або виникненні на території або об'єктах закладу освіти надзвичайної ситуації.

Підставою для введення даного Плану в дію повністю або частково є:
наявність реальної загрози виникнення або виникнення надзвичайної ситуації відповідно до Класифікатора надзвичайних ситуацій;
відповідне рішення директора закладу освіти на зменшення ймовірності виникнення НС або ліквідації наслідків НС.

ПОРЯДОК ВВЕДЕННЯ РОЗДІЛІВ ПЛАНУ В ДІЮ

Управління діями сил, що залучаються до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій здійснюється з основного пункту управління (кабінет директора) за допомогою стаціонарних та/або мобільних каналів телефонного зв'язку. Черговим за допомогою усіх засобів оповіщення і зв'язку виконується негайне оповіщення посадових осіб, працівників про надзвичайну ситуацію, що виникла або про загрозу виникнення такої ситуації. У залежності від виду, характеру і масштабу надзвичайної ситуації роботи з ліквідації наслідків проводяться під керівництвом директора (або особи, що його заміщує) у взаємодії з органом місцевого самоврядування (органом місцевої виконавчої влади), іншими силами цивільного захисту. Розвідка місця виникнення НС для проведення аварійно-відновлювальних робіт організовується оперативною групою комісії з питань НС. Проводяться заходи з локалізації осередків виникнення НС.

Органи управління, комісія з питань НС, сили цивільного захисту, які беруть участь в ліквідації НС, в залежності від обставин, що складаються, можуть працювати:

а) у режимі повсякденного функціонування – при нормальній виробничій, радіаційній, хімічній, біологічній, сейсмічній, гідрогеологічній обстановці на них покладаються завдання:

організація контролю за станом довкілля, обстановкою на потенційно небезпечних місцях;

підготовка пропозицій директору закладу освіти щодо запобігання надзвичайним ситуаціям, захисту учасників освітнього процесу та інших працівників, зменшення можливих матеріальних втрат;

вдосконалення процесу підготовки органів управління та сил ЦЗ;

контроль за створенням і поновленням матеріальних і фінансових резервів для ліквідації НС;

оцінка загрози виникнення НС та можливий характер їх наслідків та шляхи недопущення їх виникнення.

б) у режимі підвищеної готовності – при істотному погіршенні виробничої, радіаційної, хімічної, біологічної, гідрогеологічної обстановки (з одержанням прогнозованої інформації) - здійснення заходів, визначених для режиму повсякденного функціонування і додатково:

направляється оперативна група для виявлення причин погіршення обстановки безпосередньо в місці можливого виникнення НС, готуються пропозиції щодо їх усунення;

посилюється робота пов'язана з веденням спостереження та здійснення контролю за станом довкілля, ведеться прогнозування можливих НС;

здійснюється контроль за приведенням у підвищену готовність органів управління та наявних сил і засобів в районах можливого виникнення НС;

запроваджується цілодобове чергування членів комісії з питань НС.

в) у режимі надзвичайної ситуації – при виникненні НС і реагуванні на неї (у разі потреби) призначається керівник робіт з ліквідації наслідків НС, який здійснює в межах своїх повноважень безпосереднє керівництво роботами з ліквідації наслідків НС та організовує:

- взаємодію між органами управління щодо захисту учасників освітнього процесу, інших працівників та територіальними органами управління з питань цивільного захисту;

- організовує роботу пов'язану з ліквідацією надзвичайної ситуації із залученням необхідних сил і засобів;

- визначає розмір шкоди, яку завдала НС;

- організовує роботи, спрямовані на стале функціонування закладу освіти;

- надає встановленим порядком інформацію в вищі органи управління щодо рівня НС та вжитих заходах.

г) у режимі надзвичайного стану – при запровадженні в Україні або на окремих її територіях зазначеного режиму органи управління ЦЗ виконують дії в порядку, визначеному Кодексом цивільного захисту України, Законом України «Про правовий режим надзвичайного стану».

Р о з д і л І І

Оцінка можливої обстановки при виникненні надзвичайних ситуацій на об'єктах та території закладу освіти

2.1. Загальна характеристика закладу освіти

Заклад освіти розташований за адресою: Чернівці, вул. І. Карбулицького , 2. Загальна площа закладу освіти складає 4387, 10 м2. Площа під будівлями 4387,10 м2. Будівля споруджена із цегли, перекриття бетонні і має три поверхи. Перекриття будівлі шиферне. До телефонних мереж підключена, до електричних мереж – повітряна лінія.

Газопостачання немає. Теплопостачання (опалення) здійснюється МКП «Чернівцітеплокомуненерго»,централізовано. Водопостачання здійснюється централізовано, КП «Чернівціводоканал» автономно, каналізаційне забезпечується із загальної мереж.

Працюючий персонал (всього) 82 чол., з них педагогічні працівники - 51 чол., технічний персонал (інші працівники) 31 чол. Загальна кількість здобувачів освіти 496.

Немає в наявності транспорту. Основний вид діяльності закладу освіти: надання освітніх послуг.

2.2. Техногенно-екологічна та природна характеристика регіону

-Чернівецька гімназія №6 «Берегиня» розташований поблизу хімічно-небезпечного об'єкту, а саме ТДВ Чернівецький хімзавод, виникнення на якому аварії може мати негативні, небезпечні наслідки для життя і здоров'я учасників освітнього процесу, майна і території закладу .

2.3. Можливі надзвичайні ситуації

Аналіз особливостей функціонування закладу та надзвичайних ситуацій техногенного і природного походження, що характерні для даного регіону дозволяє зробити висновки щодо можливої обстановки при загрозі та виникненні надзвичайних ситуацій.

Негативно впливати на діяльність закладу освіти можуть:

а) надзвичайні ситуації техногенного характеру:

- пожежі (вибухи) з наступним горінням можливі на спорудах, електромережах, газовому обладнанні, в будівлях, в транспортних засобах;

- аварії з викидом (вилівом) небезпечних хімічних речовин *(тільки якщо поблизу є хімічно небезпечні об'єкти, при аварії на яких ваш заклад освіти попадає в радіус ураження);*

- аварії на мережах електро- водо- газо- теплопостачання та каналізації;

- обвалення споруд (будівель) або їх пошкодження можливі при землетрусах, ураганах, зсувних процесах;

- (можливі інші надзвичайні ситуації техногенного характеру)

б) надзвичайні ситуації природного характеру:

- сильні шквальні вітри, смерчі, буревії, крупний град;

- значні снігопади, сильні хуртовини, які супроводжуються значним перепадом температур; сильні морози, налипання мокрого снігу, обледеніння ліній електропередач;

- землетруси, урагани, зсувні та селеві процеси;

- сильні пожежі в екосистемах;

- (можливі інші надзвичайні ситуації природного характеру)

в) надзвичайні ситуації соціального або воєнного характеру:

- встановлення вибухових пристроїв;

- виявлення вибухонебезпечних предметів;

- терористичні прояви:

- розлив ртуті в службових приміщеннях;

- (можливі інші надзвичайні ситуації соціального або воєнного характеру)

Про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій радіоактивного, хімічного, бактеріологічного ураження та інших видів небезпеки, заклад освіти отримає оповіщення від органу місцевого самоврядування (органу місцевої виконавчої влади) по телефону (в тому числі операторів мобільного зв'язку), радіо, телебаченні, електронній пошті.

Розділ III

Організація оперативного реагування на надзвичайну ситуацію

3.1. Завдання органів управління та сил ЦЗ:

оповіщення учасників освітнього процесу та інших працівників та заходи щодо їх захисту у разі виникнення НС;

проведення аварійно-відновлювальних та інших невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків НС;

здійснення безпосереднього керівництва і взаємодії між органами управління та силами ЦЗ;

висунення в район НС необхідних сил і засобів;
організація робіт пов'язаних з ліквідацією наслідків НС;
організація взаємодії з органами виконавчої влади (органами місцевого самоврядування), на території яких виникла НС;
інформування вище стоячих органів управління у сфері цивільного захисту щодо рівня НС та вжитих заходах, пов'язаних з ліквідацією її наслідків.

3.2. Порядок виконання основних заходів цивільного захисту:

а) При загрозі виникнення НС вводиться режим підвищеної готовності

З одержанням інформації про загрозу виникнення НС:

здійснюється оповіщення та збір членів комісії з питань НС та комісії з питань евакуації;

організовується чергування керівного складу ЦЗ;

приводяться в готовність системи оповіщення і зв'язку, уточнюються тексти повідомлень щодо порядку дій персоналу при виникненні надзвичайної ситуації;

за необхідності (в залежності від виду НС, що може виникнути) приводяться в готовність споруди і приміщення де можна укрити людей;

готуються та розгортаються пункти видачі засобів індивідуального захисту, а при необхідності - здійснюється їх видача;

приводиться у готовність комісія з питань евакуації;

перевіряються та приводяться у готовність засоби пожежогасіння;

організуються і проводяться попереджувальні інженерно-технічні, спеціальні та інші заходи, які спрямовані на запобігання або зниження впливу наслідків можливих НС;

у випадку необхідності проведення евакуації готується транспорт для евакуації;

при необхідності організовується проведення евакуації у безпечні райони (місця);

вирішуються питання організації взаємодії з органами управління територіальної підсистеми ЄДС ЦЗ (органами місцевого самоврядування або органами виконавчої влади), оперативно-рятувальної служби цивільного захисту ДСНС України, щодо виділення сил і засобів для надання допомоги в проведенні рятувальних та інших невідкладних робіт, а також всебічного їх забезпечення;

здійснюються інші необхідні заходи.

б) При виникненні надзвичайної ситуації вводиться режим надзвичайної ситуації:

негайно оповіщується (з використанням усіх засобів оповіщення та зв'язку) керівництво та персонал закладу освіти, а також за тел.-101 - оперативно-рятувальна служба цивільного захисту ДСНС України (в разі, якщо інформація про виникнення НС поступила не від цієї служби);

в разі необхідності викликаються інші екстрені служби (поліція, медична служба, аварійна служба газу, електрики);

персоналу закладу освіти доводиться порядок його першочергових дій та заходів захисту;

збирається засідання комісії з питань НС, на якому:

встановлюється вид та рівень НС;

визначаються рекомендації щодо необхідності введення відповідних режимів захисту та/або проведення евакуації;

призначається персональний склад спеціальної комісії, керівник робіт з ліквідації наслідків НС, формується штаб з ліквідації наслідків НС;

збирається засідання комісії з питань евакуації (за необхідності);
здійснюються практичні заходи із захисту учасників освітнього процесу, персоналу, який знаходиться у небезпечній зоні, шляхом:
введення відповідних режимів захисту;
евакуації: виведення (вивезення) людей та матеріальних цінностей з небезпечної зони;
вирішується питання щодо можливості та необхідності залучення персоналу до виконання робіт з ліквідації наслідків НС;
здійснюються заходи із всебічного забезпечення та сприяння діям підрозділів оперативно-рятувальної служби цивільного захисту та інших аварійно-рятувальних служб, спеціалізованих служб та формувань цивільного захисту територіальної підсистеми ЄДС ЦЗ, залученим до ліквідації наслідків НС;
при необхідності керівництво закладу освіти переходить на цілодобовий режим чергування;
здійснюються заходи щодо обмеження доступу до зони надзвичайної ситуації сторонніх осіб, здійснюються заходи щодо охорони громадського порядку та охорони матеріальних цінностей в зоні НС;
готуються та направляються до ДСНС, відповідних органів управління у сфері цивільного захисту територіальної підсистеми ЄДС ЦЗ термінові донесення, доповіді та інші види інформування з питань цивільного захисту.

3.3. Порядок реагування на можливі надзвичайні ситуації:

№ з/п	Порядок дій керівництва, учасників освітнього процесу, працівників закладу освіти	Команда, розпорядження, повідомлення	Час виконання
При виникненні пожежі у приміщенні			
1.	У разі виявлення ознак пожежі (горіння) працівник зобов'язаний: негайно повідомити про це за телефоном 101, вжити (за можливості) заходів щодо оповіщення та евакуювання людей, гасіння (локалізації) пожежі первинними засобами пожежогасіння та збереження матеріальних цінностей; - повідомити про пожежу (усно або по телефону) керівника чи відповідну компетентну посадову особу; - у разі необхідності викликати інші аварійно-рятувальні служби.	Назвати адресу закладу освіти, вказати кількість поверхів будівлі, місце виникнення пожежі, обстановку на пожежі, наявність людей, а також повідомити своє прізвище; тел. поліції: 102 тел. медичної служби: 103 тел. служби газу: 104	Негайно
	Керівник (посадова особа, яка його заміщує), отримавши інформацію про пожежу:		

1.	Керівник (посадова особа, яка його заміщує), що прибув на місце пожежі, зобов'язаний: перевірити, чи викликана пожежно-рятувальна служба, якщо ні, то повідомляє пожежно-рятувальну службу за номером тел.101.	Назвати адресу закладу освіти, вказати кількість поверхів будівлі, місце виникнення пожежі, обстановку на пожежі, наявність людей, а також повідомити своє прізвище.	Негайно
2.	Віддає розпорядження на відкриття запасних виходів з будівлі для проведення евакуації.	Негайно відкрити запасні виходи для евакуування людей	Негайно
3.	Віддає розпорядження черговому або іншій особі про оповіщення учасників освітнього процесу, інших працівників і проведення негайної евакуації з приміщення у безпечне місце на подвір'ї (вулиці).	<i>Сигнали оповіщення на евакуацію можуть подаватися:</i> б) голосом – черговим або іншою особою, обійшовши будівлю та повідомивши всіх про пожежу та евакуацію; в) за телефоном – черговим або іншою особою. <i>Приклад: Увага Всім!!! Сталася пожежа на 2-му поверсі будівлі, проводиться евакуація, всім негайно покинути приміщення.</i>	
4.	Віддає розпорядження окремим посадовим особам відключити (при необхідності) електричну напругу та газопостачання, проконтролювати закриття дверей і вікон (<i>в районі пожежі</i>) щоб уникнути розповсюдження диму і вогню до суміжних приміщень, зустріти підрозділи Пожежно-рятувальної служби, надати їм допомогу у виборі найкоротшого шляху для під'їзду до осередку пожежі та в установці техніки на зовнішні джерела водопостачання, консультувати керівника гасіння пожежі з приводу конструктивних і технологічних особливостей об'єкта, надавати необхідну іншу допомогу.		
5.	Віддає розпорядження керівнику добровільної пожежної дружини (ланки пожежогасіння) щодо приведення її в готовність до дій за		

	призначенням і приступити до локалізації і ліквідації осередку загорання (<i>контролює її роботу по можливості</i>).		
6.	У разі потреби віддає розпорядження черговому або іншій особі викликати на місце пожежі швидку медичну допомогу чи інші екстрені служби.	тел. поліції: 102 тел. медичної служби: 103 тел. служби газу: 104	
7.	Віддає розпорядження голові комісії з питань евакуації провести евакуацію учасників освітнього процесу та інших працівників у безпечне місце, організувати їх перевірку.	Перевірка за списком	
9.	Організовує (<i>при можливості</i>) евакуацію матеріальних цінностей, визначає місця їх складання і забезпечує, при потребі, охорону.		
Дії при виявленні розлитої ртуті у приміщенні:			
1.	Керівник (посадова особа, яка його заміщує) повідомляє за (<i>тел.101</i>) пожежно-рятувальну службу (<i>або ставить завдання повідомити про подію черговому</i>).	надає дані про точну адресу і обставини події	Негайно
2.	Віддає розпорядження (<i>відповідальній особі з цивільного захисту, голові комісії з питань НС, черговому</i>) про (<i>проведення часткової евакуації</i>) виведення працівників з приміщення де виявлено розливу ртуть в безпечне місце.	часткова або повна евакуація працівників	
3.	Віддає розпорядження на провітрювання даного приміщення (<i>відкриття вікон приміщення</i>).	відкрити вікна та провітрити приміщення	
4.	Віддає розпорядження про закриття дверей приміщення з метою недопущення проникнення в нього інших осіб.	не допустити проникнення сторонніх людей в приміщення	
5.	Організовує зустріч та надає допомогу спеціалістам пожежно-рятувальної служби з організації		

	проведення демеркуризаційних робіт.		
Дії при виникненні буревію, урагану, смерчу чи інших стихійних лих:			
1.	З отриманням інформації про загрозу буревію, урагану, смерчу, керівник (посадова особа, яка його заміщує) повинен зібрати комісію з питань НС, довести інформацію.	Засідання комісії з питань НС	30 хв.
2.	Провести засідання комісії з питань НС, поставити завдання членам комісії, окремим посадовим особам, щодо укріплення окремих елементів будівель, даху, закриття вікон, дверей, вентиляційних люків і. т.д.	Постановка першочергових завдань членам комісії, уточнення плану дій.	
3.	Дати розпорядження <i>(відповідальній особі з ЦЗ, голові комісії з питань НС, черговому)</i> при необхідності вивести учасників освітнього процесу, інших працівників та укрити їх в безпечних місцях <i>(підвалах, приміщеннях з меншою кількістю вікон тощо)</i> , забезпечити їх засобами надання першої медичної допомоги, питною водою, предметами першої необхідності, засобами освітлення та пожежогасіння.	Провести евакуацію працівників в більш захищені приміщення.	
4.	Дати розпорядження окремим посадовим особам підготувати та забезпечити приміщення аварійним освітленням.		
5.	Заборонити під час стихійного лиха вихід із приміщень та знаходження людей поблизу вікон.		
6.	Доповісти у структурний підрозділ з питань цивільного захисту органу місцевого самоврядування (органу місцевої виконавчої влади) про наслідки стихійного лиха, заходи що виконуються та допомогу, яка необхідна.	доповідь про проведені заходи.	
Дії при землетрусі			
1.	При землетрусі керівник (посадова особа, яка його заміщує) повинен організувати оповіщення учасників освітнього процесу, працівників,	Постановка першочергових завдань відповідальним посадовим особам	Негайно

	припинення діяльності, відключення електроенергії, газопостачання та водопостачання. Працівники, які входять до складу ДПД чи ланок цивільного захисту, мають прибути до місця збору, а решта в екстреному порядку евакуюються в безпечні місця на подвір'ї (території) на безпечній відстані від будівель, споруд, дерев, стовпів, опор ліній електропередач і т.д. При сильних поштовхах потрібно лягти на землю і дочекатись закінчення поштовхів.		
2.	Після землетрусу керівник (посадова особа, яка його заміщує) повинен: оцінити обстановку, організувати надання допомоги постраждалим, у разі необхідності викликати оперативно-рятувальну та медичну служби. Переконатись, що будівлі неушкоджені, немає загрози пожежі. Бути на сторожі: може бути обвал будинку, пошкодження ліній електропередач. Тому необхідно перевірити стан електро-, газо- і водопостачання.		
3.	У разі руйнувань, пошкоджень будівель, споруд, ліній електропередач (газопостачання) організувати проведення аварійно-відновлювальних (ремонтних) робіт.		
4.	Доповісти у структурний підрозділ з питань цивільного захисту органу місцевого самоврядування (органу місцевої виконавчої влади) про наслідки стихійного лиха, заходи що виконуються та допомогу, яка необхідна.	доповідь про проведені заходи.	
Дії при терористичних проявах, захопленні заручників:			
1.	Негайно проінформувати про терористичні прояви, захоплення заручників: - поліцію (тел. 102); - ДСНС (тел. 101); - СБУ (тел. _____).	в Чернівецькій гімназії №6 «Берегиня» терористами (вказати їхню кількість) захоплено (вказати кількість) людей.	По можливості якнайшвидше
2.	По можливості в'яснити (зрозуміти) чого хочуть терористи, визначити		

	для себе, хто з них найнебезпечніший (нервовий, рішучий, агресивний).		
3.	Виконувати всі вказівки терористів, поводити себе спокійно, тихо.		
4.	Зустріти (по можливості) представників правоохоронних органів і чітко повідомити, де знаходяться терористи, їхні вимоги, чим вони озброєні, кількість захоплених людей, підходи до місця їхнього перебування та інше.		
Дії при в разі вибуху на території:			
1.	Організувати евакуацію учасників освітнього процесу, працюючого персоналу з зони вибуху, із зруйнованих або ушкоджених вибухом приміщень у безпечне місце.	Перевірка евакуйованих за списком	Негайно
2.	Викликати екстрені служби: - поліція - тел.102; - ДСНС - тел.101; - СБУ - тел.: _____; - медична служба - тел.103.		Негайно
3.	До прибуття медичної служби організувати надання домедичної допомоги постраждалим.		
4.	Організувати відключення подачі електроенергії, газопостачання, води, тепла в ушкоджені вибухом приміщення.		
5.	Організувати охорону місця вибуху і забезпечити його ізоляцію до прибуття компетентних органів.		
Дії при надходженні погроз по телефону:			
1.	Зафіксувати дату, час і тривалість анонімного повідомлення, місце установки телефону, на який надійшло повідомлення, його номер, приналежність підрозділу і співробітнику.		Негайно
2.	При одержанні анонімного повідомлення спробувати «зав'язати розмову» з анонімом і з'ясувати конкретну інформацію про його		

	особу, професію, місце перебування і, якщо можливо, схилити до добровільного відмовлення від задуманої акції.		
3.	Під час розмови вжити заходів щодо запису фонограми анонімного повідомлення, визначення номера телефону анонімного абонента шляхом використання технічних можливостей даного телефонного апарата. При відсутності таких можливостей через співробітників спробувати повідомити про анонімне повідомлення Службу безпеки України або поліцію.		
4.	По пам'яті скласти докладний опис висловлених погроз або повідомлення про передбачувані акти тероризму, а також висунутих ультиматумах, зміст погроз, характеристику голосу людини, яка телефонувала з погрозами та інше.		
5.	Для уникнення поширення чуток і паніки обговорювати отриману від аноніма інформацію з іншими співробітниками не рекомендується.		
6.	При надходженні погрози на телефонний апарат з автоматичним визначником номера і звукозаписним пристроєм, відразу після завершення розмови з анонімом витягнути касету (мінідиск) з аудіозаписом і вжити заходів щодо її збереження. Негайно встановити на її місце нову касету для запису можливого наступного дзвінка зловмисника.		
При виявленні підозрілого предмета на об'єкті:			
1.	Працівник, який виявив підозрілий предмет, повинен зберігати спокій та негайно повідомити про знахідку екстрені служби: - поліція - тел. 102; - ДСНС - тел. 101; - СБУ - тел. _____; та попередити керівництво і колег.		Негайно

2.	Керівник (посадова особа, яка його заміщує) дає розпорядження не наближатися, не торкати, не розкривати, не переміщати знахідку, не заливати її рідиною, не засипати піском, не користуватися радіо- і електроапаратурою, переговорні пристрої.	Постановка першочергових завдань відповідальним посадовим особам	Негайно
3.	У разі необхідності викликати швидку медичну допомогу.		
4.	Опитуванням заявника й очевидців установити час виявлення підозрілого предмета.		
5.	У разі необхідності організувати евакуацію учасників освітнього процесу, персоналу, використовуючи маршрути, віддалені від місця перебування підозрілого предмета.		
6.	Не знижуючи рівень охорони об'єкта, забезпечити можливість безперешкодного проходу або проїзду до предмета співробітників і транспорту оперативно-слідчої групи.		
7.	Надати можливість фахівцям оперативно-слідчої групи опитати заявника та інших осіб, що підходили до підозрілого предмета.		
8.	Підсилити контроль за роботою охорони по всьому об'єкту.		
Дії у випадку загрози аварії з викидом (виплеском) небезпечних хімічних речовин			
1.	З одержанням повідомлення про небезпеку хімічного зараження, керівник (посадова особа, яка його заміщує) повинен зібрати комісію з питань НС, довести інформацію про наявну загрозу. Організувати взаємодію з органами місцевого самоврядування (органами місцевої виконавчої влади) про місця збору для евакуації учасників освітнього процесу, працівників та уточнення часу її початку. Вирішити питання про забезпечення працівників ЗІЗ.	Засідання комісії з питань НС	Негайно

2.	Дає розпорядження голові комісії з питань евакуації про підготовку та проведення евакуаційних заходів (здійснити оповіщення і збір працівників, довести до них розпорядження про початок евакуації і порядок проведення евакуаційних заходів).	Постановка першочергових завдань членам комісії з питань евакуації.	30 хв.
3.	Забезпечити організований вихід (виїзд) евакуйованих в місця (райони) визначені органами місцевого самоврядування (органами місцевої виконавчої влади). У випадку, якщо такі місця (райони) не визначені, то в такому разі евакуацію здійснювати в напрямку протилежному від зони хімічного забруднення, який не попадає в зону ураження.		

Дії у випадку аварії з викидом (виливом) небезпечних хімічних речовин при неможливості проведення евакуації

1.	З одержанням повідомлення про аварію з викидом (виливом) небезпечних хімічних речовин та у разі неможливості проведення евакуації, керівник (посадова особа, яка його заміщує) повинен зібрати комісію з питань НС, довести інформацію про наявну ситуацію. Організувати взаємодію з органами місцевого самоврядування (органами місцевої виконавчої влади). Вирішити питання про забезпечення працівників ЗІЗ.	Засідання комісії з питань НС	Негайно
2.	Дати розпорядження окремим посадовим особам: -ущільнити вікна, двері, вентиляційні люки, димоходи; -підготувати придатні приміщення до укриття працівників; -підготувати запас питної води, найпростіші засоби санітарної обробки (мильний розчин для обробки рук); -забезпечити працівників засобами індивідуального захисту органів дихання проти газами (ватно-	Постановка завдань посадовим особам	

	марлевими пов'язками) засобами надання першої медичної допомоги, предметами першої необхідності, засобами освітлення та пожежогасіння.		
3.	У разі аварії з викидом (випливом) хлору люди повинні зосередитися на верхніх поверхах (місцях) будівлі та застосувати засоби індивідуального захисту органів дихання - протигази (ватно-марлеві пов'язки, попередньо змочивши її водою або 2% розчином питної соди).		
4.	У разі аварії з викидом (випливом) аміаку люди повинні зосередитися на нижніх поверхах (місцях) будівлі та застосувати засоби індивідуального захисту органів дихання протигази (ватно-марлеві пов'язки, попередньо змочивши її водою або 5% розчином лимонної кислоти)		
5.	<i>У разі аварії з викидом (випливом) інших небезпечних речовин опишіть порядок необхідних дій.</i>		

Розділ IV

Органи управління і сили цивільного захисту, що залучаються до виконання заходів (робіт) з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації

4.1. Органи управління цивільного захисту закладу освіти:

Директор закладу освіти – Капустяк Галина ;

Заступник директора – Фіголь Лариса ;

Відповідальна посадова особа з питань цивільного захисту – Павлюк Сільвія;

Відповідальна посадова особа з питань пожежної безпеки – Іванчук Володимир;

4.2. Для забезпечення загального керівництва і координації діяльності структурних підрозділів, сил і засобів закладу освіти, пов'язаної з безпекою та захистом учасників освітнього процесу, інших працівників, майна і території, запобіганням і реагуванням на надзвичайні ситуації створена комісія з питань надзвичайних ситуацій.

4.3. Для проведення заходів з евакуації учасників освітнього процесу, працівників, матеріальних та культурних цінностей при загрозі або виникненні надзвичайних ситуацій створено комісію з питань евакуації.

4.4. У разі виникнення надзвичайної ситуації для ліквідації її наслідків директором закладу освіти призначається керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації. В свою чергу, керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації створює штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

4.5. Сили цивільного захисту закладу освіти: добровільна пожежна дружина (ланка пожежогасіння), ланка охорони громадського (публічного) порядку, санітарний пост.

Розділ V

Організація забезпечення заходів та дій сил цивільного захисту закладу освіти

5.1. Протирадіаційне та протихімічне забезпечення

У разі нестачі протигазів учасники освітнього процесу, працівники повинні застосовувати респіратори (ватно-марлеві пов'язки).

5.2. Медичне забезпечення

Медичне забезпечення полягає в наданні домедичної допомоги постраждалим внаслідок НС учасникам освітнього процесу, працівникам і особам, які залучалися до виконання аварійно-відновлювальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж.

Медичне забезпечення здійснюється:

Домедична допомога	власними силами
Перша лікарська допомога	силами бригад швидкої медичної допомоги (ПМСД)
Спеціалізована лікарська допомога	силами персоналу лікувально-профілактичних закладів після госпіталізації потерпілих

5.4. Транспортне забезпечення

Під час проведення робіт з ліквідації наслідків НС:

доставка потерпілих до лікувально-профілактичних закладів	транспортном бригад швидкої медичної допомоги, в окремих випадках – транспортом закладу освіти
підвіз матеріально-технічних засобів під час ліквідації наслідків НС	транспортними засобами закладу освіти; транспортними засобами, згідно з окремим рішенням органу місцевого самоврядування (органу місцевої виконавчої влади);
під час проведення евакуаційних заходів	транспортними засобами закладу освіти; транспортними засобами, згідно з окремим рішенням органу місцевого самоврядування (органу місцевої виконавчої влади); - власним (особистим) транспортом працівників.

5.5. Протипожежне забезпечення

Протипожежне забезпечення здійснюється силами добровільної пожежної дружини (ланки пожежогасіння) чисельністю 5 чол. з числа працівників закладу.

При виникненні пожежі з подальшим горінням, для гасіння вогню та проведення рятувальних робіт в залежності від місця виникнення НС залучаються підрозділи ДСНС.

Відповідальний за протипожежне забезпечення - Іванчук В.І.

5.6. Забезпечення охорони громадського (публічного) порядку.

Забезпечення охорони громадського (публічного) порядку здійснюється силами персоналу закладу освіти, а також залученням працівників поліції.

Відповідальний за забезпечення охорони громадського (публічного) порядку – Гончар Микола.

5.7. Заходи з евакуації

Для планування та проведення евакуаційних заходів створена комісія з питань евакуації.

Розділ VI

Організація управління, оповіщення зв'язку та взаємодії

Управління заходами та діями сил цивільного захисту в разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій здійснюються з пункту управління (кабінет директора), де розміщується робоча група та особовий склад комісії з питань надзвичайних ситуацій. Для організації та керівництва управлінням при ліквідації НС, захисту учасників освітнього процесу, працюючого персоналу, об'єктів та території, а також виконання інших необхідних функцій з ліквідації НС, рішенням керівника робіт з ліквідації НС створюється штаб з ліквідації НС - робочий орган з ліквідації НС.

До роботи в штабі залежно від рівня НС залучаються голова та члени комісії з питань НС, керівники ланок цивільного захисту, що беруть участь у ліквідації НС. Персональний склад штабу з ліквідації НС визначає керівник робіт з ліквідації НС, який контролює його діяльність та встановлює режим роботи.

У своїй діяльності штаб з ліквідації НС організовує і підтримує безперервну взаємодію під час виконання завдань з:

- територіальним органом ДСНС України;
- органом місцевого самоврядування (органом місцевої виконавчої влади);
- іншими силами територіальної підсистеми ЄДС ЦЗ.

Основними завданнями штабу з ліквідації НС є безпосередня організація і координація аварійно-відновлювальних та інших невідкладних робіт з ліквідації НС.

Управління і керівництво всіма роботами здійснюється з пунктів управління:

пункт управління №1 - кабінет директора закладу освіти;

пункт управління №2 - розгортається в районі НС.

Час на приведення в готовність пунктів управління в НС встановлений такий:

пункт управління №1: Ч+0.20 (у робочий час),

Ч+1.30 (у неробочий час),

пункт управління №2 - з моменту прибуття оперативної групи в район надзвичайної ситуації.

В умовах НС робота з ліквідації наслідків НС в пунктах управління організовується цілодобово.

Інформація про обстановку та хід виконання робіт з ліквідації НС з пункту управління №2 постійно передається на пункт управління №1.

Черговий при отриманні інформації негайно доповідає директору закладу освіти.

Телефонний зв'язок забезпечується за рахунок використання загальнодержавних і об'єктових телефонних ліній зв'язку.

Для забезпечення зв'язком штабу з ліквідації НС використовуються наявні технічні засоби управління і зв'язку.

Зв'язок організовується з пункту управління (№1, №2) в місці постійної дислокації:

1. *Провідний* (стаціонарними телефонними каналами);
2. *Мобільний*.

Відповідальна посадова особа з ЦЗ Фіголь Л.

Додаток 16
ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор Чернівецької гімназії №6 «Берегиня»
_____ Г. Капустяк

Положення
про проведення інструктажів з цивільного захисту,
пожежної безпеки та дій у надзвичайних ситуаціях

1. Загальні положення

Основні законодавчі та нормативно-правові вимоги щодо проведення інструктажів з питань цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки містяться у Кодексі цивільного захисту України від 02 жовтня 2012 № 5403-VI (із змінами), постанові Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 р. № 444 «Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях» (із змінами), наказі МВС України від 30.12.2014 № 1417 «Про затвердження Правил пожежної безпеки в Україні» (із змінами), наказі МВС України від 05.11.2018 № 879 «Про затвердження Правил техногенної безпеки», наказі МВС України від 05.12.2019 № 1021 «Про затвердження Порядку затвердження програм навчання та інструктажів з питань пожежної безпеки, організації та контролю за їх виконанням».

Проведення інструктажів з працівниками з питань цивільного захисту, техногенної безпеки, дій у надзвичайних ситуаціях здійснюється в робочий час відповідальною особою з питань цивільного захисту.

Проведення інструктажів з працівниками з питань пожежної безпеки здійснюється в робочий час відповідальною особою за пожежну безпеку в закладі.

Інструктажі проводять посадові особи, що пройшли у суб'єктів, які навчають, відповідне навчання і спеціальну підготовку та мають посвідчення.

Особи під час прийняття на роботу та працівники за місцем роботи повинні щороку проходити інструктаж з питань цивільного захисту, пожежної безпеки та дій у надзвичайних ситуаціях. Допускати до роботи осіб, які не пройшли інструктаж, заборонено.

Інструктаж і перевірка знань проводяться у порядку, визначеному керівником закладу на основі вимог нормативно-правових актів у сфері цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки.

Інструктажі з працівниками проводяться за конкретними інструкціями.

Результати проведення інструктажів (крім цільового) зазначаються у журналі реєстрації інструктажів з питань цивільного захисту, пожежної безпеки та дій у надзвичайних ситуаціях.

Запис про проведення цільового інструктажу робиться в наряді-допуску на виконання тимчасових вогневих робіт.

Результати проведення вступного інструктажу зазначаються у журналі реєстрації вступного інструктажу з техногенної безпеки працівників.

2. Види інструктажів

За призначенням та часом проведення інструктажі поділяються на:

1) вступний - проводиться з усіма працівниками, які прийняті на роботу, а також з особами, які прибули на підприємство у відрядження, на виробничу практику (навчання) тощо і мають брати безпосередню участь у виробничому процесі.

Вступний інструктаж проводиться на підставі чинних на підприємстві правил, інструкцій та інших нормативно-правових актів у спеціально обладнаному для цього приміщенні;

2) первинний - проводиться безпосередньо на робочому місці до початку виробничої діяльності працівника.

Первинний інструктаж проходять:

особи, що прийняті на роботу;

працівники, переведені з інших структурних підрозділів, дільниць;

особи, які прибули в заклад і мають брати безпосередню участь у робочому процесі, ремонтних, будівельно-монтажних, фарбувальних, зварювальних роботах тощо;

учні (студенти) під час виробничої практики (навчання), а також перед проведенням з ними практичних занять у навчальних майстернях, лабораторіях тощо;

3) повторний - проводиться на робочому місці з усіма працівниками не менше ніж один раз на рік;

4) позаплановий - проводиться з працівниками на робочому місці або у спеціально відведеному для цього приміщенні:

у разі зміни технологічного процесу, застосування нового або заміни чи модернізації існуючого пожежонебезпечного устаткування;

на вимогу посадових осіб ДСНС або її територіальних органів, якщо виявлено незадовільне знання працівниками правил пожежної безпеки на робочому місці, невміння діяти в разі пожежі та користуватися первинними засобами пожежогасіння.

Позаплановий інструктаж проводиться індивідуально або з групою працівників подібних спеціальностей (видів робіт). Обсяг та зміст позапланового інструктажу визначаються в кожному випадку окремо залежно від обставин, що спричинили потребу у його проведенні;

5) цільовий - проводиться з працівниками перед виконанням ними тимчасових вогневих робіт (зварювання, розігрівання тощо), під час ліквідації наслідків аварії, стихійного лиха.

Працівники, які пройшли спеціальне навчання (пожежно-технічний мінімум), можуть бути звільнені від вступного та первинного інструктажів.

Керівництвом закладу розробляється та затверджується перелік питань, з якими необхідно ознайомити працівників під час проведення вступного, первинного, позапланового та повторного інструктажів.

Первинний, повторний та позаплановий інструктажі завершуються перевіркою знань, яку здійснює особа, що проводила інструктаж.

Інструктажі можуть проводитися разом з відповідними інструктажами з охорони праці.

3. Вимоги до програм проведення інструктажів

Програма визначає зміст і обсяг навчальних питань, що вивчаються в процесі проведення інструктажу. Зміст навчального матеріалу згідно з тематикою програми визначається (залежить) від специфіки об'єкту, структурного підрозділу, складності та рівня пожежної небезпеки технологічних процесів, речовин і матеріалів, що застосовуються чи зберігаються на об'єкті, кількості людей, тощо у кожному конкретному випадку проведення інструктажів.

Проведення інструктажів проводять у формі групових або індивідуальних занять.

Метою вивчення навчальних питань програми є формування у персоналу (інших категорій працівників) здатності до дій у надзвичайних ситуаціях, пожежах, впровадження рішень щодо попередження виникнення надзвичайних ситуацій, пожеж, виконання необхідних правил та заходів безпеки, підвищення загальних пожежно-технічних знань, навчання порядку прийняття продуктивних рішень у сфері цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки у межах своєї компетенції.

Викладання навчальних питань програми здійснюється з урахуванням посадових обов'язків працівників і галузевих особливостей їхньої професійної діяльності та включають вивчення нормативно-правових документів, що містять вимоги пожежної та техногенної безпеки та практичних дій для запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, пожеж або під час їх виникнення.

Проведення інструктажів має відбуватися у обладнаних для цього приміщеннях з використанням сучасних технічних засобів навчання, за наявності натурних зразків первинних засобів пожежогасіння, елементів систем протипожежного захисту тощо.

4. Основні цілі та завдання програм проведення інструктажів з пожежної безпеки

У результаті проведення вступного та первинного протипожежного інструктажів працівники повинні

ЗНАТИ:

- основні вимоги чинного законодавства з питань пожежної безпеки;
- вимоги наказів, інструкцій про заходи пожежної безпеки в закладі;
- план евакуації, місця розташування первинних засобів пожежогасіння (вогнегасників, пожежних щитів, внутрішніх пожежних кран-комплектів), евакуаційних шляхів і виходів;
- причини виникнення пожеж;
- пожежонебезпечні властивості матеріалів і обладнання, які застосовуються;
- види вогнегасників, правила їх використання в залежності від класу пожежі;
- правила поведінки та дії під час виявлення загоряння, в умовах пожежі, а також у разі сильного задимлення на шляхах евакуації;
- порядок та способи оповіщення (повідомлення) про пожежу;
- способи надання долікарської допомоги постраждалим;

ВМІТИ:

- користуватися первинними засобами пожежогасіння (вогнегасниками, внутрішніми пожежними кран-комплектами);
  - практично виконувати дії під час виявлення і в умовах пожежі, а також у разі сильного задимлення на шляхах евакуації;
  - спокійно і рішуче реагувати на повідомлення системи оповіщення про пожежу;
  - практично та чітко виконувати необхідні дії під час евакуації;
- Основний зміст програм проведення інструктажів з питань пожежної безпеки

5. Перелік та зміст основних питань вступного протипожежного інструктажу

№ з/п	Навчальне питання	Короткий зміст навчального питання	Примітка
1.	Актуальність дотримання вимог пожежної безпеки	Пожежі та їх наслідки: матеріальні, соціальні, екологічні втрати, загибель та травмування на пожежах людей.	Навести конкретні приклади, статистичні відомості, факти
2.	Небезпечні фактори пожежі	Можливість поширення пожежі й швидкого задимлення. Чадний газ. Наявність електропроводки, електроспоживачів. Про небезпечні властивості матеріалів і обладнання, які засовуються. Проведення ремонтних, фарбувальних, вогневих робіт. Імовірність навмисного підпалу. Наявність і характеристика небезпечних для людини факторів пожежі.	
3.	Вимоги встановленого протипожежного режиму	Ознайомлення з діючими наказами, інструкціями, правилами щодо забезпечення пожежної безпеки, загальними вимогами протипожежного режиму, а саме: порядок застосування відкритого вогню; порядок використання побутових нагрівальних приладів; порядок проведення тимчасових пожежонебезпечних робіт; місця для зберігання і допустимої кількості сировини, напівфабрикатів та готової продукції, що можуть одночасно знаходитися у приміщеннях і на території; порядок прибирання горючого пилу й відходів, зберігання промасленого спецодягу та ганчір'я, очищення елементів вентиляційних систем від горючих відкладень; порядок відключення від мережі електроживлення обладнання та вентиляційних систем у разі пожежі; порядок огляду й зачинення приміщень після закінчення роботи; порядок проходження посадовими особами навчання й перевірки знань з питань пожежної безпеки, а також проведення з працівниками протипожежних інструктажів та занять з	

		<p>пожежно-технічного мінімуму з призначенням відповідальних за їх проведення;</p> <p>порядок організації експлуатації і обслуговування наявних засобів протипожежного захисту;</p> <p>порядок проведення планово-попереджувальних ремонтів та оглядів електроустановок, опалювального, вентиляційного, технологічного та іншого інженерного обладнання;</p> <p>порядок збирання членів ДПД (у разі її створення) та посадових осіб, відповідальних за пожежну безпеку, у разі виникнення пожежі, виклику вночі, у вихідні й святкові дні;</p> <p>порядок дій у разі виникнення пожежі: порядок і способи оповіщення людей, виклику пожежно-рятувальних підрозділів, зупинки технологічного устаткування, вентиляційних установок, електроспоживачів, застосування засобів пожежогасіння; послідовність евакуації людей та матеріальних цінностей з урахуванням дотримання техніки безпеки.</p>	
4.	Обов'язки щодо забезпечення пожежної безпеки	Частина 2 статті 21 Кодексу цивільного захисту України	
5.	Відповідальність за порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки	Кримінальний кодекс України: стаття 270. Кодекс України «Про адміністративні правопорушення». Порядок притягнення до відповідальності.	
6.	Можливі причини пожеж	Умови виникнення горіння. Основні причини пожеж, необережне поводження з вогнем. Порушення правил улаштування та експлуатації електронагрівальних та опалювальних приладів. Тепловий прояв електричного струму: коротке замикання та перевантаження, великі перехідні опори. Підпали. Інші причини пожеж.	
7.	Основні заходи щодо попередження пожеж	Заборона куріння, застосування відкритого вогню, користування електронагрівальними приладами, застосування газових приладів. Дотримання безпечних відстаней між світильниками та предметами з горючих матеріалів не менше мінімально припустимої, а саме - 0,5 м, а до електроустаткування - не менше 1,0 м. Заборона прокладання електропроводки та встановлення електророзеток безпосередньо по горючих основах, улаштування тимчасових електропроводок, залишення без догляду увімкненого електрообладнання. Правила безпечної експлуатації електрообладнання.	
8.	Пожежно-рятувальна служба ДСНС. Інші екстрені служби.	Місця розташування найближчих підрозділів оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, інших екстрених служб. Номери телефонів та порядок виклику екстрених служб. Взаємодія з ними.	

9.	Оповіщення про пожежу	Система оповіщення та керування евакуацією при пожежі. Порядок оповіщення про пожежу посадових осіб, працівників.	
10.	Протипожежний захист	Загальна характеристика засобів протипожежного захисту.	
11.	Первинні засоби пожежогасіння	Види та призначення первинних засобів пожежогасіння, місця їх розташування на об'єкті. Призначення, будова, технічні характеристики вогнегасників, що розташовані на об'єкті. Використання символів класів пожежі. Розміщення вогнегасників, забезпечення вільного доступу до них. Особливості експлуатації вогнегасників. Порядок приведення в дію різних типів наявних вогнегасників. Методика ефективного використання вогнегасників. Техніка безпеки під час роботи з вогнегасниками.	Викладення цього питання супроводжується практичним показом застосування наявних первинних засобів пожежогасіння
12.	Дії у разі пожежі	Характерні ознаки горіння речовин і матеріалів. Зони пожеж та їхній вплив на матеріали, конструкції, організм людини. Можливі сценарії пожежі на об'єкті. Ознайомлення з планами евакуації людей у випадку пожежі. Визначення порядку дій щодо забезпечення організованої та своєчасної евакуації. Обов'язки посадових осіб та персоналу в разі виявлення пожежі. Порядок виклику пожежної охорони та дій у разі пожежі. Особливості поведінки людей в екстремальних умовах пожежі. Правила поведінки в активній зоні пожежі, прийоми виживання. Перша допомога у разі опіків, травм.	

6. Перелік та зміст основних питань первинного та повторного протипожежного інструктажу

Під час проведення первинного та повторного протипожежного інструктажу працівники та особи, яких приймають на роботу, мають бути ознайомлені з наступними питаннями:

№ з/п	Навчальне питання	Короткий зміст навчального питання	Примітка
1.	Пожежна небезпека приміщення, робочого місця	Характеристика горючих матеріалів, обладнання, електроустановок та приладів, що є у приміщенні. Особливості пожежної небезпеки приміщення, місця роботи та робіт, що виконує працівник, якого інструктують.	
2.	Протипожежний режим на робочому місці й у процесі роботи.	Ознайомлення з діючими наказами, інструкціями, правилами щодо забезпечення пожежної безпеки, загальними вимогами протипожежного режиму, які стосуються місця роботи працівника, з яким проводиться інструктаж.	
3.	Можливі причини пожеж та запобіжні заходи на робочому місці	Можливі причини пожежі на місці роботи. Заборона доступу сторонніх осіб. Огляд приміщень перед їх закриттям, знеструмлення електроспоживачів.	

4.	Засоби зв'язку	Місця знаходження найближчих телефонів. Порядок виклику пожежно-рятувальної та інших екстрених служб з стаціонарних та мобільних телефонів.	Практичний показ
5.	Утримання шляхів евакуації та евакуаційних виходів	Особливості й параметри руху людей під час евакуації. Евакуаційні шляхи та виходи з приміщення, поверху та місця роботи. Вимоги до їх улаштування та утримання. Ознайомлення з планом (схемою) евакуації, евакуаційними шляхами і виходами, іншими маршрутами евакуації з робочого місця.	Проходження маршрутів евакуації з робочого місця
6.	Первинні засоби пожежогасіння	Місця розташування найближчих первинних засобів пожежогасіння. Характеристика, правила утримання та приведення у дію первинних засобів пожежогасіння, розташованих в зоні роботи працівників. Правила та прийоми гасіння електроустановок та виробничого обладнання.	Практичний показ
7.	Дії у разі пожежі	Виклик пожежно-рятувальної служби та евакуація з робочого місця. Інформування (оповіщення) про пожежу інших осіб. Поведінка і дії особи, яку інструктують, під час загоряння і в умовах пожежі, а також у разі сильного задимлення на шляхах евакуації. Заходи особистої безпеки під час виникнення пожежі.	

7. Основні цілі та завдання програм проведення інструктажів з ЦЗ

Програма інструктажів з питань цивільного захисту повинна передбачити:

- вивчення основних способів захисту від надзвичайних ситуацій, які можуть виникнути в регіоні, де розташований заклад;
- оволодіння відомостями, передбаченими планами реагування на надзвичайні ситуації (інструкціями щодо дій персоналу у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій);
- набуття практичних вмінь щодо користування засобами індивідуального і колективного захисту та сприяння проведенню рятувальних та інших невідкладних робіт під час ліквідації НС;
- оволодіння первинними навичками з надання домедичної допомоги постраждалим.

У процесі проведення інструктажів з питань цивільного захисту працівників та осіб, яких приймають на роботу, доцільно ознайомити з наступними питаннями:

№ з/п	Навчальне питання	Короткий зміст навчального питання	Примітка
1.	Надзвичайні ситуації. Сигнали оповіщення цивільного захисту	Визначення та класифікація надзвичайних ситуацій. Характеристика надзвичайних ситуацій, що можуть виникнути в регіоні(області, районі, місті).	
2.	Дії у надзвичайних ситуаціях	Методи і способи оповіщення учасників освітнього процесу, працівників. Порядок дій у можливих надзвичайних ситуаціях. Заходи з евакуації учасників освітнього процесу, працівників з небезпечної зони у безпечний район (місце) із зазначенням	

		порядку забезпечення засобами індивідуального захисту, місць розташування, можливих сховищ, шляхів евакуації, що не потрапляють під вплив вражаючих чинників надзвичайних ситуацій, залучення необхідних ресурсів, технічних і транспортних засобів.	
3.	Правила користування засобами колективного і індивідуального захисту	Загальні поняття про захисні споруди цивільного захисту. Характеристика та види сховищ. Протирадіаційні укриття. Обладнання сховища (протирадіаційного укриття), основні приміщення, системи життєзабезпечення. Обслуговування захисної споруди. Найпростіші укриття. Правила заповнення та поведінки тих, хто укривається у захисних спорудах. Призначення та види цивільних фільтруючих протигазів, респіраторів, правила користування ними. Найпростіші засоби захисту органів дихання порядок їх виготовлення і використання. Ізолювальні засоби захисту шкіри та їх захисні властивості. Промислові засоби захисту шкіри. Пристосування виробничого та побутового одягу для захисту шкіри. Медичні засоби індивідуального захисту. Індивідуальний перев'язувальний пакет. Медичні засоби що входять до аптечок індивідуальних та їх призначення.	Слід провести практичне ознайомлення з засобами індивідуального і колективного захисту, показ місць їх розташування, виконання практичних вправ щодо застосування засобів індивідуального захисту.
4.	Надання домедичної допомоги постраждалим, дотримання протиепідемічних заходів. Порядок проведення дезінфекції.	Виявлення небезпечних факторів, що загрожують рятівникові, постраждалим та оточуючим людям на місці події. Проведення первинного огляду постраждалого. Алгоритм надання домедичної допомоги. Порядок надання домедичної допомоги під час зовнішніх кровотеч. Способи транспортування ураженого. Поняття про дезінфекцію. Способи та порядок проведення дезінфекції. Дезінфікуючі речовини і розчини.	

Відповідальна особа з цивільного захисту Фіголь Л. _____

Додаток 17
ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор Чернівецької гімназії №6 «Берегиня»
_____ Г. Капустяк

Положення
про відповідальну особу з питань цивільного захисту
Чернівецької гімназії №6 «Берегиня»

1. З метою організації та ведення цивільного захисту в Чернівецькій гімназії №6 «Берегиня» директором призначається відповідальна особа з питань цивільного захисту.

2. Відповідальна особа з питань цивільного захисту підзвітна безпосередньо директору закладу освіти (або особи, що його заміщує).

3. До повноважень відповідальної особи з питань цивільного захисту належать питання організації, здійснення та контролю заходів цивільного захисту в закладі освіти. Відповідальна особа з питань цивільного захисту у своїй діяльності керується [Конституцією України](#), законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства внутрішніх справ України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та директора закладу освіти, а також цим Положенням.

4. Основними завданнями відповідальної особи з питань цивільного захисту є:

організація виконання заходів у сфері цивільного захисту на об'єктах закладу освіти, спрямованих на захист учасників освітнього процесу, інших працівників, майна і території від надзвичайних ситуацій, зменшення ризику їх виникнення та забезпечення сталого функціонування закладу освіти в умовах надзвичайних ситуацій;

забезпечення виконання вимог законодавства у сфері цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки.

5. Відповідальна особа з питань цивільного захисту відповідно до покладених завдань:

забезпечує виконання заходів у сфері цивільного захисту в закладі освіти;

організовує забезпечення учасників освітнього процесу, інших працівників засобами індивідуального захисту органів дихання та засобами колективного захисту;

здійснює планування та забезпечує контроль за підготовкою та проведенням під час виникнення надзвичайних ситуацій заходів з евакуації учасників освітнього процесу, інших працівників та майна;

організовує та забезпечує проведення з працівниками індивідуального і курсового навчання за програмами підготовки до дій у надзвичайних ситуаціях, а також інструктажів з питань цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки;

розробляє проекти наказів директора закладу освіти щодо організації та реалізації заходів цивільного захисту;

розробляє плануючу документацію та готує звітні документи з питань цивільного захисту закладу освіти;

розробляє план-графік проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту, організовує його виконання та звітує за результатами проведених навчань, тренувань;

організовує та контролює проходження посадовими особами закладу освіти навчання з питань цивільного захисту, пожежної безпеки;

забезпечує своєчасне інформування відповідних органів та підрозділів цивільного захисту про стан та виконання заходів цивільного захисту;

надає пропозиції керівнику закладу освіти щодо:

створення об'єктових сил цивільного захисту, необхідних для їх функціонування та забезпечення готовності до дій за призначенням матеріально-технічної бази;

планування матеріальних та фінансових витрат для виконання заходів цивільного захисту, що зменшують рівень ризику виникнення надзвичайних ситуацій на об'єктах закладу освіти;

створення, накопичення, порядку зберігання і використання об'єктових матеріальних резервів для запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

розроблення інструкцій та проектів наказів з питань цивільного захисту, здійснення постійного контролю за їх виконанням;

забезпечує виконання інших завдань і заходів у сфері цивільного захисту, передбачених Кодексом цивільного захисту України та іншими законодавчими документами і нормативно-правовими актами.

6. Відповідальна особа з питань цивільного захисту має право:

одержувати від керівництва закладу освіти інформацію, необхідну для виконання покладених на нього завдань;

заслуховувати інформацію про стан виконання завдань і заходів з питань захисту учасників освітнього процесу, інших працівників, майна і території від надзвичайних ситуацій, реагування на надзвичайні ситуації та ліквідації їх наслідків, готовності до дій у разі загрози або виникнення надзвичайної ситуації;

ініціювати проведення нарад та створення робочих груп для відпрацювання питань цивільного захисту;

здійснювати за дорученням керівництва представництво закладу освіти в нарадах і робочих групах місцевих органів виконавчої влади (органів місцевого самоврядування), підприємств, установ і організацій.

Відповідальна особа з питань цивільного захисту Фіголь Л. _____

Додаток 18

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Чернівецької гімназії №6 «Берегиня»

_____ Г. Капустяк

Положення

про штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації

I. Загальні положення

1. Це Положення визначає завдання, функції та порядок діяльності штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації (далі - НС).

2. Штаб з ліквідації наслідків НС (далі - Штаб з ЛНС) утворюється для безпосередньої організації і координації аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків НС і є робочим органом керівника робіт з ліквідації наслідків НС.

3. Рішення про утворення та ліквідацію Штабу з ЛНС, його кількісний та персональний склад, місце розгортання та строк прибуття залучених до його роботи працівників приймає керівник робіт з ліквідації наслідків НС у формі розпорядження.

4. До складу Штабу з ЛНС залежно від рівня НС входять працівники закладу освіти, що беруть участь у ліквідації наслідків НС.

5. Штаб з ЛНС безпосередньо взаємодіє з:

комісією з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій органу місцевого самоврядування (органу місцевої виконавчої влади);

територіальним органом ДСНС України;

територіальним органом Національної поліції України.

6. Робота Штабу з ЛНС в особливий період організовується відповідно до вимог правового режиму особливого періоду.

II. Завдання та функції штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації

1. Основними завданнями Штабу з ЛНС є безпосередня організація і координація аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків НС.

2. Відповідно до покладеного на нього завдання основними функціями Штабу з ЛНС є:

1) визначення зони НС та зони можливого ураження, кількості і місць перебування в них людей, організація їх рятування та надання їм допомоги, запобігання пошкодженню майна;

2) збирання даних про обстановку в зоні НС, їх аналіз та узагальнення, прогнозування масштабів і наслідків НС;

3) визначення головних напрямів ліквідації наслідків НС, розробка оперативного плану заходів з ліквідації наслідків НС і здійснення заходів щодо його реалізації;

4) визначення складу і кількості сил цивільного захисту, необхідних для залучення до ліквідації наслідків НС, термінів їх залучення згідно з планом реагування на НС;

5) підготовка розпоряджень керівника робіт з ліквідації наслідків НС щодо ліквідації наслідків НС та забезпечення безпеки постраждалих, їх реєстрація в установленому порядку після підписання та доведення до виконавців;

б) забезпечення реалізації розпоряджень керівника робіт з ліквідації наслідків НС щодо організації та координації аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків НС;

7) безпосередня організація і координація дій залучених до ліквідації наслідків НС сил цивільного захисту;

8) взаємодія з відповідною спеціальною комісією з ліквідації наслідків НС;

9) ведення обліку робіт, що виконуються силами цивільного захисту під час ліквідації наслідків НС;

10) ведення обліку загиблих та постраждалих унаслідок НС;

11) організація інформування населення про наслідки та прогноз розвитку НС, хід ліквідації її наслідків та правила поведінки в зоні НС;

12) здійснення інформаційної взаємодії з центрами управління в НС відповідного рівня;

13) організація матеріально-технічного забезпечення проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;

14) ведення оперативно-технічної та звітної документації Штабу з ЛНС.

III. Керівництво роботою штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та організація його діяльності

1. Керівництво роботою Штабу з ЛНС здійснює начальник Штабу з ЛНС, який призначається керівником робіт з ліквідації наслідків НС і є його заступником.

Працівники, залучені до роботи у складі Штабу з ЛНС, підпорядковуються начальнику Штабу з ЛНС.

2. Начальник Штабу з ЛНС виконує обов'язки керівника робіт з ліквідації наслідків НС у разі його відсутності.

3. Начальник Штабу з ЛНС відповідає за:

1) організацію роботи Штабу з ЛНС;

2) своєчасну підготовку, організацію виконання, доведення до виконавців та контроль виконання розпоряджень керівника робіт з ліквідації наслідків НС;

3) безперервну організацію і координацію аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;

4) ведення оперативно-технічної та звітної документації Штабу з ЛНС.

4. Начальник Штабу з ЛНС зобов'язаний:

1) здійснювати керівництво роботою Штабу з ЛНС;

2) проводити постійний моніторинг оперативної обстановки у зоні НС, ходу ліквідації наслідків НС;

3) вносити пропозиції керівнику робіт з ліквідації наслідків НС щодо способів і методів проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;

4) організовувати доведення до відома виконавців розпорядження керівника робіт з ліквідації наслідків НС та організовувати їх виконання.

5. Штаб з ЛНС розгортається в районі виникнення НС або в іншому місці, визначеному керівником робіт з ліквідації наслідків НС, і працює у цілодобовому режимі позмінно.

6. Залежно від рівня НС, обсягу аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків НС за рішенням начальника Штабу з ЛНС у складі Штабу з ЛНС можуть утворюватись робочі групи (або призначатися відповідальні особи):

1) аналізу ситуації і підготовки даних - для збору і аналізу інформації про обстановку в зоні НС, ведення робочої карти (схеми) зони НС, обліку залучених сил і засобів, підготовки оперативної документації;

2) безпосереднього реагування - для управління і координації дій залучених сил і засобів безпосередньо у місці проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, розстановки сил на вирішальних та інших головних напрямках ліквідації наслідків НС та керівництва роботами у зоні НС;

3) організаційна група - для організації і підготовки засідань Штабу з ЛНС, спеціальної комісії з ліквідації наслідків НС, підготовки і реєстрації розпоряджень керівника робіт з ліквідації наслідків НС;

4) управління резервом сил - для розстановки та обліку сил і засобів цивільного захисту, що додатково залучаються до ліквідації наслідків НС, підготовки пропозицій начальнику Штабу з ЛНС щодо їх застосування під час ліквідації наслідків НС;

5) представників органів влади, установ та організацій - для координації і обліку залучених сил і засобів центральних та місцевих органів виконавчої влади, доведення рішень керівника робіт з ліквідації наслідків НС, контролю за проведенням аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт і подання звітних матеріалів до групи аналізу ситуації і підготовки даних;

6) матеріально-технічного забезпечення - для організації матеріально-технічного забезпечення проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, у тому числі з урахуванням використання матеріальних резервів для ліквідації наслідків НС органів влади та суб'єктів господарювання;

7) організації зв'язку - для організації зв'язку в зоні НС із взаємодіючими службами цивільного захисту;

8) взаємодії з населенням та засобами масової інформації - для роботи зі зверненнями громадян та інформування населення через засоби масової інформації про обстановку в зоні НС, хід ліквідації наслідків НС, прогноз розвитку НС та правила поведінки в зоні НС;

9) інші робочі групи.

8. Штаб з ЛНС має право одержувати від органів влади, підприємств, установ та організацій документи та повну і достовірну інформацію щодо причин виникнення НС, наслідків, спричинених НС, та заходів, які вживалися для її ліквідації.

9. Штаб з ЛНС веде оперативно-технічну та звітну документацію з урахуванням оперативної обстановки у зоні НС та ходу ліквідації наслідків НС.

10. Після ліквідації наслідків НС Штаб з ЛНС узагальнює документи та формує архівну справу у двох примірниках, а також готує проект звіту про прийняті рішення і перебіг подій під час ліквідації наслідків НС для подальшого його подання керівником робіт з ліквідації наслідків НС до органу, що його призначив.

11. Діяльність Штабу з ЛНС припиняється після завершення виконання покладених на нього завдань на підставі рішення керівника робіт з ліквідації наслідків НС про ліквідацію Штабу з ЛНС.

IV. Фінансове та матеріально-технічне забезпечення роботи штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації

1. За особами, включеними до складу Штабу з ЛНС, на час виконання покладених на них обов'язків зберігається заробітна плата (грошове забезпечення) за основним місцем роботи.

2. Матеріально-технічне та фінансове забезпечення роботи Штабу з ЛНС здійснюється відповідно до чинного законодавства.

3. Штаб з ЛНС забезпечується комплектом оперативно-технічної документації, нормативно-правовими актами з питань організації реагування на НС, засобами зв'язку та оргтехнікою.

Відповідальна особа з питань цивільного захисту Фіголь Л. _____

Додаток 20
ЗАТВЕРДЖУЮ
до наказу №13 від 13.01.2023р.
Директор Чернівецької гімназії №6 «Берегиня»
_____ Г. Капустяк

ІНСТРУКЦІЯ № 1
з виконання вимог техногенної безпеки
та порядку дій працюючого персоналу у разі виникнення аварійних
ситуацій, аварій та надзвичайних ситуацій

Джерелами небезпеки є:

- нерегламентовані режими роботи технологічного обладнання, транспортні засоби, устаткування;
- електромережі, електрифіковане устаткування та інструменти;
- інженерні комунікації (мережі водопостачання, тепlopостачання, каналізація);
- роботи, що призводять до психофізіологічних перевантажень;
- токсичні речовини;
- помилкові дії працівників;
- аварії та надзвичайні ситуації техногенного характеру;
- надзвичайні ситуації природного характеру.
- механізми, обладнання, деталі та вироби, що рухаються;
- дерева, опори в аварійному стані;

Аварійною ситуацією треба вважати порушення меж та/або умов безпечної експлуатації об'єкта (устаткування, обладнання), яке не перейшло в аварію, за якого всі несприятливі впливи джерел небезпеки на персонал, населення та навколишнє

середовище утримуються в прийнятних межах за допомогою відповідних технічних засобів.

Аварією треба вважати небезпечну подію техногенного характеру, що спричинила ураження, травмування населення або створює на окремій території чи території закладу загрозу життю або здоров'ю населення та призводить до руйнування будівель, споруд, обладнання і транспортних засобів, порушення виробничого або транспортного процесу чи спричиняє наднормативні, аварійні викиди забруднюючих речовин та інший шкідливий вплив на навколишнє природне середовище.

Виробнича аварія - це раптова зупинка роботи або порушення устанавленого процесу виробництва на об'єкті, яка призводить до пошкодження або знищення матеріальних цінностей, травмування або загибелі людей.

Надзвичайною ситуацією є обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності.

У випадку виникнення аварійних ситуацій або пожежі працівники повинні:

- припинити роботу;
- якнайшвидше сповістити про аварію (пожежу) адміністрацію;
- приступити до ліквідації (локалізації) аварії (пожежі) наявними засобами;
- за необхідності викликати аварійно-рятувальні служби (пожежну, медичну, комунально-технічну, тощо).

У разі нещасного випадку:

- працівник, який виявив потерпілого, або сам потерпілий повинен терміново повідомити адміністрацію;
- організувати надання невідкладної медичної допомоги потерпілому та викликати бригаду швидкої медичної допомоги (або доставити потерпілого до лікувального закладу);
- зберегти до прибуття комісії з розслідування обстановку на робочому місці та устаткування в такому стані, у якому вони були на момент події (якщо це не загрожує життю й здоров'ю інших працівників (відвідувачів) і не призведе до більш тяжких наслідків).

Дії у разі виникнення аварій та надзвичайних ситуацій техногенного характеру.

Надзвичайні ситуації техногенного характеру виникають, як правило, на техногенно небезпечних виробництвах. До них належать в першу чергу хімічно небезпечні, радіаційно небезпечні, вибухо - та пожежонебезпечні об'єкти, а також гідро небезпечні об'єкти.

Техногенна надзвичайна ситуація - це стан, при якому внаслідок виникнення джерела техногенної надзвичайної ситуації на об'єкті, визначеній території або акваторії порушуються нормальні умови життя і діяльності людей, виникає загроза їх життю і здоров'ю, завдається шкода майну населення, економіці і довкіллю.

Аварії з викидом (виливом) небезпечних хімічних речовин.

Найбільшу небезпеку для населення становлять аварії на хімічно небезпечних об'єктах, які виробляють, використовують у технологічному процесі виробництва, зберігають та транспортують аміак, азотну, сірчану кислоту, сірчаний ангідрид та хлор, або при аваріях на автомобільному чи залізничному транспорті, що перевозить (транспортує) такі речовини. Аварії (катастрофи) можуть супроводжуватись викидом (виливом) небезпечних хімічних речовин в атмосферу і на поверхню ґрунту. Вдихання зараженого повітря може призвести до ураження органів дихання, а також очей, шкірних покривів та інших органів.

Найбільш розповсюдженими небезпечними хімічними речовинами в Україні є хлор, аміак, різні хімікати, пестициди, кислоти та інші хімічні сполуки.

ХЛОР - це газ зеленувато-жовтого кольору з різким задушливим запахом. Важчий за повітря. При випаровуванні і з'єднанні з парою води в повітрі стелиться над землею у вигляді туману зеленувато-білого кольору, може проникати в нижчі і підвальні приміщення будинків і споруд. При виході в атмосферу з несправних ємностей димить. Пара сильно подразнює органи дихання, очі і шкіру.

Ознаки отруєння: різка біль у грудях, сухий кашель, блювання, порушення координації руху, задуха, різь в очах, слезотеча. При вдиханні великих концентрацій можлива смерть.

Засоби індивідуального захисту: цивільні протигази усіх типів, камери захисні дитячі, а при їх відсутності — ватно-марлева пов'язка або рушник, попередньо змочені водою або 2%-им розчином питної соди.

АМІАК - це безбарвний газ із різким задушливим запахом. Легший за повітря. Добре розчиняється у воді. При виході в атмосферу з несправних ємностей димить. Небезпечний при вдиханні. Пара сильно подразнює органи дихання, очі і шкіру.

Ознаки отруєння: прискорене серцебиття, порушення частоти пульсу, нежить, кашель, різь в очах і слезотеча, важке дихання, а при тяжкому отруєнні - нудота і порушення координації руху, маревний стан. При високих температурах можлива смерть.

Засоби індивідуального захисту на об'єктах, що використовують аміак: промислові марки КД і М, ізолюючі і киснево-ізолюючі протигази. При їх відсутності - ватно-марлева пов'язка або рушник, попередньо змочені водою або 5% розчином лимонної кислоти.

Дії при аварії з викидом (виливом) небезпечних хімічних речовин.

Отримавши інформацію про викид в атмосферу небезпечних хімічних речовин і про небезпеку хімічного зараження, необхідно надіти засоби індивідуального захисту органів дихання, найпростіші засоби захисту шкіри (плащі, накидки) і покинути район аварії.

Якщо засоби індивідуального захисту відсутні і вийти з району аварії неможливо, залишайтеся у приміщенні, включіть гучномовець місцевого радіомовлення (радіоприймач, телевізор); чекайте повідомлень органів виконавчої влади і дійте відповідно до них. Щільно закрийте вікна і двері, димоходи, вентиляційні люки. Вхідні двері завішайте шторою, використовуючи ковдри і будь-які щільні тканини. Заклейте щілини у вікнах і стики рам плівкою, лейкопластиром або звичайним папером від проникнення у приміщення парів (аерозолів) небезпечних хімічних речовин. Залишаючи будинок, виключіть джерела електроенергії, візьміть з собою особисті документи, необхідні речі, одягніть протигаз або ватно-марлеву пов'язку, накидку або плащ, гумові чоботи.

Виходьте із зони хімічного зараження у бік, перпендикулярний напрямку вітру. Обходьте переходи через тунелі, яри, лощини - у низьких місцях може бути висока концентрація небезпечних хімічних речовин. Почувши розпорядження про евакуацію, будьте уважні до вказівок органів виконавчої влади і ретельно виконуйте їх.

При евакуації транспортом уточніть час і місце посадки.

Не запізнюйтесь і не приходьте раніше призначеного строку. Попередьте про евакуацію і від'їзд оточуючих.

Вийшовши із зони зараження, зніміть верхній одяг і провітрить його на вулиці, прийміть душ, умийтесь з милом, ретельно вимийте очі і прополощіть рот.

При підозрі на ураження сильнодіючими отруйними речовинами виключіть будь-які фізичні навантаження, прийміть велику кількість рідини (чай, молоко і т. д.) та зверніться до медичного працівника або в медичний заклад.

У разі виникнення пожежі або її ознак (задимлення, запах горіння або тління різних матеріалів, підвищення температури в приміщенні тощо):

- негайно повідомити про це пожежно-рятувальну службу за номером телефону 101 (при цьому слід чітко назвати адресу, місце виникнення пожежі, а також свою посаду та прізвище);

- організувати оповіщення працівників та відвідувачів про пожежу;

- організувати евакуацію (рятування) людей з будівлі до безпечного місця;

- повідомити керівництво про виникнення пожежі;

- вжити заходів для збереження матеріальних цінностей та гасіння (локалізації) пожежі наявними засобами пожежогасіння;

- організувати зустріч пожежних підрозділів;

- у разі необхідності викликати інші екстрені служби;

- виходячи з приміщення, де виникла пожежа, потрібно зачинити вікна та двері, щоб зменшити надходження кисню до приміщення.

Дії у разі виникнення надзвичайних ситуацій природного характеру.

Паводки, повені, катастрофічні затоплення.

Паводок - короткочасне і неперіодичне піднімання рівня води в річці, що виникає в результаті швидкого танення снігу при відлизі, рясних дощах. Підтоплення можуть виникати несподівано і тривати від декількох хвилин до 2-3 годин і більше.

При виникненні підтоплення можливі перебої в роботі об'єктів життєзабезпечення, перебої чи відключення енергопостачання, зупинка руху і аварії за участю громадського і особистого транспорту, ушкодження або руйнування будівель і споруд, блокування людей в підвальних і заглиблених приміщеннях, в громадському і особистому транспорті, ушкодження комунікацій, небезпека ураження електричним струмом, загроза життю і здоров'ю людей.

Повінь - значне затоплення водою місцевості в результаті підйому рівня води в річці. Повінь на річці виникає від різкого зростання кількості води внаслідок танення снігу або льоду, а також в результаті випадання рясних опадів. Повені нерідко викликаються підвищенням рівня води в річці внаслідок того, що захаращується русло льодом при льодоході (затору) або унаслідок закупорювання русла під нерухомим крижаним покривом скупченнями внутрішньоводного льоду і утворення крижаної пробки (зажора).

Дії в разі загрози виникнення паводку, повені, катастрофічного затоплення.

- уважно слухайте інформацію та повідомлення про надзвичайну ситуацію та інструкції про порядок дій.

- зберігайте спокій, попередьте оточуючих, надайте необхідну допомогу інвалідам, дітям і людям похилого віку.

- дізнайтесь у місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування про місце збору мешканців для евакуації і готуйтеся до неї.

- підготуйте документи, одяг, найнеобхідніші речі, запас продуктів харчування і медикаментів на декілька днів. Складіть усе до валізи і зберігайте у водонепроникному пакеті.

- від'єднайте всі електричні прилади від електромережі і вимкніть теплопостачання.

- перенесіть найбільш коштовні речі і продукти харчування на верхні поверхи або покладіть на верхні полиці.

Якщо будинок або споруда потрапляє в зону можливого підтоплення, рекомендується прийняти попереджувальні заходи:

- створити ущільнення в притворах дверей і вікнах підвальних, цокольних і перших поверхів;

- очистити від сміття водоскидні канали в районі будинків або споруд;

- закрити вентиляційні отвори в підвальних приміщеннях з метою попередження вступу зовнішніх поверхневих вод;

- звільнити підвали від майна і продовольства;

- заготовити дошки і опори до них для облаштування проходів до будинку і надвірних будівель на підтоплених ділянках;

- заздалегідь скласти перелік документів, особистих речей і майна, необхідних у разі евакуації;

- скласти в рюкзак необхідні теплі речі, дводобовий запас продуктів харчування та води.

Дії в зоні раптового затоплення під час повені, паводку.

- зберігайте спокій і уникайте паніки.

- швидко зберіть особисті документи, цінності, ліки, продукти й інші необхідні речі.

- надайте необхідну допомогу дітям, інвалідам, людям похилого віку і підготуйтеся до евакуації.

- по можливості негайно залиште зону затоплення.

- перед виходом з будинку вимкніть електро- і теплопостачання. Закрийте вікна і двері, якщо є час - закрийте вікна і двері першого поверху дошками.

- перевірте, чи немає поблизу потерпілих, надайте по можливості їм допомогу.

- підніміться на верхні поверхи або горищні приміщення.

- до прибуття рятувальників залишайтеся на верхніх поверхах, даху, деревах або інших піднесеннях, сигналізуйте рятувальникам, щоб у них була можливість швидко вас знайти.

- потрапивши у воду, зніміть з себе важкий одяг і взуття, відшукайте поблизу предмети, за допомогою яких можна протриматися на воді до часу, поки надійде допомога.

В разі загрози масштабного затоплення проводиться евакуація населення. Громадяни повинні прибути у вказаний час на місце збору і мати особисті документи, речі першої необхідності, ліки, невеликий запас продуктів харчування та питної води.

Евакуація проводиться, зазвичай, у найближчі населені пункти, що перебувають поза зоною затоплення. Евакуйованих розташовують у громадських будівлях, а також у помешканнях жителів цього населеного пункту.

Буревії та інші стихійні лиха.

Буревій – це тривалий, дуже сильний вітер зі швидкістю, яка більша 20 метрів на секунду. Вона звичайно спостерігається при проходженні циклону й супроводжується сильним хвилюванням на морі, озерах, річках та руйнуваннями на суші.

Смерч – атмосферний вихор, що виникає у грозовій хмарі й поширюється долілиць, часто до самої поверхні Землі у вигляді темного хмарного рукава або хобота, діаметром у десятки і сотні метрів.

В цілому, небезпека для людей при таких природних явищах полягає в руйнуванні дорожніх і мостових покриттів, споруджень, повітряних ліній електропередачі й зв'язку, наземних трубопроводів, а також ураженню людей уламками зруйнованих споруджень, осколками скла, що летять із великою швидкістю. Крім того, люди можуть загинути й одержати травми у випадку повного руйнування будинків. При сніжних і курних бурях небезпечні сніжні замети й скупчення пилу (“чорні бурі”) на полях, дорогах і населених пунктах, а також забруднення води.

Основними ознаками виникнення ураганів, бур і смерчів є:

- посилення швидкості вітру й різке падіння атмосферного тиску;
- зливові дощі й штормовий нагін води;
- бурхливе випадання снігу й ґрунтового пилу.

Отримавши повідомлення про загрозу снігової бурі, урагану, смерчу необхідно:

- зібрати працівників, довести до них обстановку та поставити завдання у відповідності до розпорядження органів виконавчої влади;
- організувати герметизацію приміщень;
- організувати укріплення окремих елементів будинків і споруд;
- підготувати засоби аварійного освітлення;
- створити запас питної води, продуктів харчування;
- під час бурі або інших стихійних лих заборонити вихід людей із приміщення;
- перейти з легких будівель у більш міцні будинки, підвали або в захисні споруди цивільного захисту.

Дії під час буревію, смерчу.

Якщо буря (смерч) застали Вас у приміщенні, відійдіть від вікон і займіть безпечне місце біля стін внутрішніх приміщень, у коридорі, біля вбудованих шаф, у ванних кімнатах, туалетах, коморах, у міцних шафах, під столами. Відключіть електроенергію.

У темний час доби використовуйте ліхтарі, лампи, свічки; включіть радіоприймач для одержання інформації органів виконавчої влади; по можливості, перебувайте в заглибленому укритті, у сховищах і т.д.

Якщо буря або смерч застали Вас на вулицях населеного пункту, тримайтеся якнайдалі від легких будівель, будинків, мостів, естакад, ліній електропередач, щогл, дерев, рік, озер і промислових об'єктів. Для захисту від уламків, що летять, і осколків скла використовуйте аркуші фанери, картонні й пластмасові ящики, дошки й інші підручні засоби. Намагайтеся швидше вкритися в підвалах, льохах і

протирадіаційних укриттях, якщо такі є у населених пунктах. Не заходьте в ушкоджені будинки, тому що вони можуть обрушитися при нових поривах вітру.

Під час сніжної бурі укривайтеся в будинках. Якщо Ви опинилися у полі або на сільській дорозі, виходьте на магістральні дороги, які періодично розчищаються і де більша ймовірність надання Вам допомоги. При курній бурі закрийте обличчя марлевою пов'язкою, хусткою, шматком тканини, а очі – окулярами.

При надходженні сигналу про наближення смерчу необхідно негайно зійти в укриття, підвал будинку або льох, або вкритися під ліжком і іншими міцними меблями – ніщо інше не допоможе. Якщо смерч застає Вас на відкритій місцевості, укривайтеся на дні дорожнього кювету, у ямах, ровах, вузьких ярах, щільно притискаючись до землі, закривши голову одягом або гілками дерев. Потрібно лягти максимально низько. Не залишайтеся в автомобілі, негайно виходите з нього й укривайтеся, як зазначено вище.

Після відходу головної небезпеки, після припинення стихійного явища необхідно з'ясувати, чи не має навколо Вас поранених людей, чи не потрібна комусь невідкладна допомога.

Дії у разі виникнення деяких інших аварій та надзвичайних ситуацій.

Забруднення ртуттю.

Ртуть - метал сріблясто-білого кольору, у звичайних умовах легко рухома рідина, що при ударі поділяється на дрібні кульки, у 13,5 разів важча за воду. Температура плавлення - + 38,9 С. З підвищення температури випаровування ртуті збільшується.

Пари ртуті та її сполуки дуже отруйні.

З попаданням до організму людини через органи дихання ртуть акумулюється та залишається там на все життя.

Встановлена максимально допустима концентрація парів ртуті для житлових і робочих приміщень – 0,0003 мг/м.

Концентрація парів ртуті в повітрі понад 0,2 мг/м викликає гостре отруєння організму людини.

Симптоми:

Гостре отруєння проявляються через 8-24 години, починається загальна слабкість, головний біль та підвищується температура. Згодом – болі в животі, розлад шлунка, хворіють ясна.

Хронічне отруєння є наслідком вдихання малих концентрацій парів ртуті протягом тривалого часу. Ознаками такого отруєння є зниження працездатності, швидка стомлюваність, послаблення пам'яті і головний біль, в окремих випадках можливі катаральні прояви з боку верхніх дихальних шляхів, кровотечі ясен, легке тремтіння рук та розлад шлунка.

Тривалий час ніяких ознак може й не бути, але потім поступово підвищується стомлюваність, слабкість, сонливість – головний біль, апатія й емоційна нестійкість. Починає порушуватися мова, тремтять руки, а у важких випадках – ноги і все тіло. Ртуть уражає нервову систему, а тривалий вплив її викликає навіть божевілля.

Боротьба з великою кількістю ртуті та її парів дуже складна. Хіміки називають її демеркуризацією.

Демеркуризація може проводитися двома способами:

- хіміко-механічним – механічний збір кульок ртуті з подальшою обробкою забрудненої поверхні хімічними реагентами (після такого способу обробки приміщення потребує посиленого провітрювання);

- механічним – механічний збір кульок ртуті з поверхні з наступною заміною підлоги, штукатурки або капітальним ремонтом будівлі (цей спосіб може застосовуватися разом з хіміко-механічним).

Якщо Ви виявили або побачили кульки ртуті в будь-якому місці, негайно сповістіть про це керівництво.

Дії персоналу при забрудненні приміщення ртуттю.

Якщо в приміщенні розлита невелика кількість ртуті (розбито ртутний термометр):

- виведіть з приміщення всіх людей.
- відчиніть настіж усі вікна у приміщенні.
- максимально ізолюйте від людей забруднене приміщення, щільно зачиніть всі двері.

- захистіть органи дихання хоча б вологою марлевою пов'язкою.

- негайно починайте збирати ртуть: збирайте спринцівкою великі кульки і відразу скидайте їх у скляну банку з розчином (2 грами перманганату калію на 1 літр води), більш дрібні кульки збирайте щіточкою на папір і теж скидайте в банку. Банку щільно закрийте кришкою. Використання пилососа для збирання ртуті – забороняється.

- вимийте забруднені місця мильно-содовим розчином (400 грамів мила і 500 грамів кальцинованої соди на 10 літрів води) або розчином перманганату калію (20 грамів на 10 літрів води).

- зачиніть приміщення після обробки так, щоб не було сполучення з іншими приміщеннями і провітрюйте протягом трьох діб.

- утримуйте в приміщенні, по можливості, температуру не нижче 18 – 20 градусів С для скорочення термінів обробки протягом проведення всіх робіт.

- вичистіть та промийте чорним розчином марганцівки підошви взуття, якщо ви наступили на ртуть.

Якщо ртуті розлито більш, ніж у термометрі:

- зберігайте спокій, уникайте паніки;
- виведіть з приміщення всіх людей, надайте допомогу дітям, інвалідам та людям похилого віку – вони підлягають евакуації в першу чергу;
- захистіть органи дихання хоча б вологою марлевою пов'язкою;
- відчиніть настіж усі вікна;
- ізолюйте максимально забруднене приміщення, щільно зачиніть всі двері;
- швидко зберіть документи, цінності, ліки, продукти та інші необхідні речі;
- вимкніть електропостачання перед виходом з будинку;
- негайно викликайте фахівців ДСНС.

У випадку припинення подачі електроенергії відключити електричні прилади від мережі. Виявивши обрив електропроводів, пошкодження їхньої ізоляції негайно повідомити керівництво чи адміністрацію.

Правила безпечної поведінки при землетрусі.

До значних руйнувань призводять землетруси силою більше 5 балів.

Під час землетрусу можна встигнути вийти з будинку, якщо ви перебуваєте на 1-2 поверхах.

У приміщенні необхідно переховуватися в проймах внутрішніх дверей, в арках капітальних стін. Не слід залишатися в зовнішніх кімнатах.

На відкритій місцевості необхідно триматися на безпечній відстані від ліній електропередач, великих будівель, мостів, підприємств.

Як діяти, опинившись під завалом у зруйнованому будинку:

- покличете на допомогу;
- якщо хтось відгукнувся, повідомте, де ви знаходитесь і що з вами сталося. Спокійно чекайте, поки розберуть завал;
- якщо вас ніхто не чує, спробуйте вивільнити руки і ноги;
- відтак роздивіться, якими предметами вас завалило;
- якщо вони не надто важкі, обережно почніть розбирати завал. Намагайтеся не зачепити те, на чому все тримається;
- якщо не бачите, чим вас завалило, або предмети, які на вас впали, дуже важкі, терпляче кличте на допомогу кілька годин;
- якщо ніхто не чує, почніть дужче розбирати завал;
- звільнившись, огляньте себе. Якщо необхідно, надайте собі першу допомогу: зупиніть кровотечу, зафіксуйте зламану кінцівку;
- якщо не маєте змоги вибратися з будинку, намагайтеся сповістити про себе (якщо є можливість, скористуйтеся телефоном мобільного зв'язку, стукайте по трубах і батареях опалення, голосно кличте на допомогу);
- очікуючи допомоги, намагайтеся уникнути переохолодження, при можливості - постеліть щось на підлогу, ляжте на бік, підклавши під себе руку, коліна підтягніть до грудей.

При загрозі бойових дій.

Підготовка оселі:

- нанести захисні смуги зі скотчу (паперу, тканини) на віконне скло для підвищення його стійкості до вибухової хвилі та зменшення кількості уламків і уникнення травмування у разі його пошкодження;
- по можливості обладнайте укриття у підвалі, захистіть його мішками з піском, передбачте наявність аварійного виходу;
- при наявності земельної ділянки обладнайте укриття на такій відстані від будинку, яка більше його висоти;
- зробити вдома запаси питної та технічної води;
- зробити запас продуктів тривалого зберігання;
- додатково укомплектувати домашню аптечку засобами надання першої медичної допомоги;
- підготувати (закупити) засоби первинного пожежогасіння;
- підготувати ліхтарики (комплекти запасних елементів живлення), газові лампи та свічки на випадок відключення енергопостачання;
- підготувати (закупити) прилади (примус) для приготування їжі у разі відсутності газу і електропостачання;
- підготувати необхідні речі та документи на випадок термінової евакуації або переходу до захисних споруд цивільного захисту або інших місць укриття (підвалів, погребів тощо);
- особистий транспорт завжди мати у справному стані і запасом палива для виїзду у безпечний район;
- при наближенні зимового періоду необхідно продумати питання щодо обігріву оселі у випадку відключення централізованого опалення.

При виявленні вибухонебезпечних предметів забороняється: перекладати, перекочувати їх з одного місця на інше; збирати і зберігати, нагрівати і ударяти; намагатися розряджати і розбирати; виготовляти різні предмети;

використовувати заряди для розведення вогню і освітлення; приносити в приміщення, закопувати в землю, кидати в колодязь чи річку.

Виявивши вибухонебезпечні предмети, вживайте заходів з позначення, огороження і охорони їх на місці виявлення.

Негайно повідомте про це територіальні органи ДСНС та МВС за телефоном «101» та «102».

Якщо стався вибух, переконайтеся в тому, що ви не отримали значних травм. Заспокойтеся і уважно озирніться навколо, зверніть увагу чи не існує загрози подальших обвалів і вибухів, чи не потрібна комусь ваша допомога. Якщо є можливість - спокійно покиньте місце події. Якщо ви опинилися в завалі - періодично подавайте звукові сигнали. Пам'ятайте, що при низькій активності людина може протриматися без води п'ять діб. Виконуйте всі розпорядження рятувальників.

При масових заворушеннях. Зберігайте спокій і розсудливість. При перебуванні на вулиці негайно покиньте місця масового скупчення людей, уникайте агресивно налаштованих осіб. Не піддавайтеся на провокації. Надійно закрийте двері. Не підходьте до вікон і не виходьте на балкон. Без крайньої необхідності не покидайте приміщення. Якщо вас захопили злочинці як заручника і вашому життю і здоров'ю загрожує небезпека Намагайтеся запам'ятовувати будь-яку інформацію про злочинців (вік, зріст, голос, манеру розмовляти, звички і т.п.), що надалі може допомогти встановити їх особу та місцезнаходження. При першій можливості намагайтеся повідомити про місце свого перебування рідним чи в поліцію. Намагайтеся бути розважливими, спокійними, по можливості миролюбними, оберігайте себе від непотрібного ризику. Не підсилюйте агресивність злочинців непокорю, сваркою, зайвим опором. Якщо злочинці перебувають у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння, то намагайтеся максимально обмежити себе від спілкування з ними, так як їх дії можуть бути непередбачувані. Виконуйте вимоги терористів, не створюючи конфліктних ситуацій, запитуйте дозволу переміщатися, сходити в туалет, відкрити сумочку і т.д. Уникайте будь-яких дискусій, особливо політичних, зі злочинцями, будьте, насамперед, уважними слухачами. Якщо ви тривалий час перебуваєте поруч із злочинцями, постарайтеся встановити з ними контакт, викликати співчуття і почати розмову, не наводячи їх до думки про те, що ви хочете щось вивідати. Уважно стежте за поведінкою злочинців та їх намірами, будьте готові до втечі, якщо ви абсолютно впевнені в безпеці такої спроби. Постарайтеся знайти найбільш безпечне місце в приміщенні, де вас утримують і де можна було б захиститися під час штурму терористів (приміщення, стіни і вікна яких не виходять на вулицю, ванна кімната або комора), у разі відсутності такого місця падайте на підлогу при будь-якому шумі або стрілянині. При застосуванні спеціальними підрозділами сльозогінного газу, дихайте через мокру тканину, швидко і часто моргайте, викликаючи сльози. Під час штурму ні в якому разі не беріть в руки зброю терористів, щоб не постраждати від штурмуючих, які стріляють в озброєну людину. При звільненні виходьте швидко, речі залишайте там, де вони лежать, оскільки можливі вибухи або пожежа, беззаперечно виконуйте команди групи захоплення.

При проведенні тимчасової евакуації населення з небезпечного району. Евакуація населення проводиться в найкоротші терміни і може бути успішно проведена тільки за умови організованості та дисциплінованості населення. Про проведення евакуаційних заходів до населення доводиться: - причина евакуації; - її

початок; - час прибуття на збірні пункти евакуації і їх місце знаходження. Отримавши дане повідомлення кожна людина повинна підготувати себе та житло до евакуації. Підготувати себе - це означає взяти: - документи (паспорт, військовий квиток, документ про освіту, трудову книжку або пенсійне посвідчення, свідоцтво про народження) цінності і гроші; - якщо є, засоби індивідуального захисту (засоби захисту органів дихання); - продукти харчування і воду з розрахунку на 3 доби (потрібно брати продукти, що не швидко псуються, зручно зберігаються і не потребують тривалого готування перед вживанням - консерви, концентрати, галети, сухарі, печиво. Воду доцільно зберігати у флязі); - із речей береться найбільш необхідне: одяг, взуття, білизна, предмети першої необхідності. У комплекті одягу бажано мати плащ і спортивний костюм. Взуття переважно має бути гумовим або на гумовій основі. Ці види одягу та взуття найбільш придатні для використання як засоби захисту шкіри у випадку радіоактивного, хімічного забруднення або біологічного зараження. Обов'язково слід взяти теплі (вовняні) речі, натільну білизну навіть якщо евакуація провадиться влітку. Необхідно мати засоби зв'язку та інформації (невеликий радіоприймач з можливістю прийому в УКХ і БМ діапазоні) та елементи живлення до радіоприймача; ліхтарик (краще кілька) і запасні елементи живлення до нього, сірники (бажано туристичні), запальничка, свічки; компас, годинник (перевагу віддавайте водонепроникним); багатофункціональний інструмент, що включає (лезо ножа, шило, пилку, викрутку, ножиці тощо); ніж, сокиру, сигнальні засоби (свисток, фальшфейер і т.д.); декілька пакетів для сміття, об'ємом 120 літрів. Може замінити намет або тент, якщо розрізати; рулон широкого скотчу; блокнот і олівець; нитки та голки; аптечка першої допомоги. Кількість речей і продуктів харчування має бути розрахована на те, що людині доведеться нести їх самій, загальна маса речей і продуктів харчування має складати до 50 кг на дорослу людину у відповідності з її фізичною витривалістю. Усі речі і продукти харчування повинні бути запаковані у «тривожну валізу» так щоб її зручніше було нести. До кожного місця з речами прикріплюється бірка з позначенням на ній прізвища, імені по батькові, адреси постійного місця проживання і кінцевого пункту евакуації їх власника. Дітям дошкільного віку вкладається в кишеню або пришивається до одягу записка, де зазначається прізвище, ім'я, по батькові, домашня адреса, а також ім'я та по батькові матері і батька.

Підготувати житло - це означає:

- відключити електричний струм;
- перекрити теплопостачання, воду;
- закрити квартирки, вікна і вхідні двері.

У призначений час прибути на свій збірний пункт евакуації і зареєструватися. По можливості надати допомогу особам, які не можуть самостійно рухатись і прибути на збірний пункт евакуації, або повідомити про них начальника збірного пункту евакуації. При пересуванні пішки необхідно: - суворо дотримуватись дисципліни маршу; - виконувати всі команди і сигнали, що подаються керівниками маршу; - дотримуватись темпу і дистанції під час руху; - особам, приймаючим участь у марші, надавати допомогу один одному.

Під час руху транспортними засобами кожний громадянин повинен:

- суворо дотримуватись встановленого порядку посадки;
- не допускати давки і штовханини біля дверей вагонів, бортів автомобілів;
- не виходити без дозволу старших вагонів, автомобілів на зупинках.

